

శ్రీ ర స్తు.
ఘ న ద ర్పణం.

శ్రీచాడ సుబ్రహ్మణ్యసోమయాజీగారిచే
రచింపబడి

ఇది

శ్రీచాడ వెంకటనారాయణానధానిచే

Vizag విశాఖపట్టణము

విజయరామచంద్ర ముద్రాక్షరశాలయందు

ముద్రింపించి

ప్రకటింపబడియె.

కాపీరైట్-రిజర్వుడు.

Printed at the V. R. C. Press, Vizagapatam.

1915.

వెల రు 0-8-0]

[సోపేజీగాక

శుభ మస్తు.

అ వి ఘ్న మస్తు.

శ్రీమద్గురు తరణార విందాభ్యాంనమః

యన్మాయాగుణ సంప్రవాహ రహితం విజ్ఞానసారం పరం
తద్బ్రహ్మహమశి వశాంత మనసాభ్యాత్వా నచా నిర్మలం॥ కౌ
మారాది విశేషశాస్త్రమనిశంజ్ఞాత్వాకరో మ్యుత్తమం వ్యా
ఖ్యానం ఘనదర్పణస్య విదుషాంబోధాయ సంక్షేపతః॥ వేదా
ద్ధతత్వ ప్రతిపాదితావ్య యబ్రహ్మైక్యచిత్తం పరతత్వవేదినం॥
శ్రీ చాడ లక్ష్మీనర సావధానినం మత్తాతమాచార్య మహాంస
మామితం॥ నిగ మాగమసార్థజం శ్రీమన్నిష్ఠల వంశజం రా
మావధానినం వందేమద్గురుం లోకపూజితం॥ కౌమారవ్యా
కరణే నర్వశిక్షా సుచలక్షణవత్॥ ఘనస్య బహుత్వేన లక్షణ
భానాత్॥ సూక్ష్మతః॥ సూత్రవచన రూపేణోక్తత్వాచ్చ ఘనావ
ధానం నవక్తవ్య మితి కేచిద్వదంతి॥ తదనంగతం॥ కుతః॥ కౌ
మారావ్యాకరణే నర్వశిక్షా సుచవిలోమ లక్షణస్య కమారవ్యా
సాదిభి రుక్తత్వాత్॥ విలోమత్వంనామా॥ జటామాలా శిఖారే
ఖాభ్యజోదండోర భోఘనః॥ అష్టవికృతయః ప్రోక్తాః క్రమ
పూర్వమనీషిభిరితి వసిష్ఠ శిష్యాయాముక్తత్వాత్॥ అష్టావధానా
నాం విలోమత్వం ప్రసిద్ధం॥ ఏతేషామష్టావధానానాం విలోమ

దిత్రిశుతః॥ సంవత్సర మభిభరభి భన్సంవత్సరగ్ సంవత ర
 మభిభస్తంత మభిభన్సంవత్సరగ్ సంవత్సరమభిభస్తం॥ ఇత్యా
 దీని॥ ఏతేషుగ్రహణేషు ఏతేషాం సూత్రాణాం ప్రవర్తకత్వాత్॥
 కౌమారవ్యాకరణే విలోమలక్షణం సుతరామస్తి॥ తస్మాత్॥
 సల్లస్యాపిలక్షణగ్రంథస్య॥ సంహితాసంధిష్ఠివసన సంధివ్య
 ప్తిప్రవర్తకత్వాత్॥ బహువిద్వజ్జ్ నాద్యతత్వాచ్చ భూగావదాన
 మావర్తక మశ్యేతవ్య మితిస్థితాత॥ అలమితిప్రసంగేన॥ అథ
 గుణసల్పణ మూలవచనానాం మయావ్యాఖ్యానంక్రియతే॥ ప్ర
 గమ్యలంబోధర మంబుజాక్ష మీశానమూర్యాణవచసాంచనే
 వీం॥ సతాంముదేహం ఘనదర్పణం తత్కౌమారశిక్షా వ్రసమి
 క్త్యవక్షే॥ లంబమాఉదగంయస్యన॥ లంబోదరహః॥ తంగ
 రాధిపతిం॥ అంబుజాయతే ఇత్యంబుజే అంబుజే ఇవఅక్రిచ్చీ
 యస్యన॥ అంబుజాక్షః॥ తంశ్రీమహావిష్ణుం ఈశానం శ్రీమహా
 శ్వరంచ ఆర్యాంపార్వతీంచ సాంగిరాండేవీం సకస్యోంచ
 అహంప్రణమ్య తత్ప్రసిద్ధాః కుమారస్యేదం కౌమారం ప్రా
 తిశాఖ్యంశిక్షాః వ్యానశిక్షాదయః కౌమారంతాఖ్యతాః కౌమా
 రశిక్షా॥ తాస్సమీక్త్యసమ్యగాలోచ్యసతాం విదుషాముదేసం
 తోషాయ ఘనదర్పణం నామగ్రంథంవత్స్య॥ వచనం ఉదీత్య
 సంహితాపూర్వం పదక్రమజటాఘనాన్ శిక్షాదిశాస్త్రీధ్యయ
 సంకర్యాత్కౌమారసంయుతం పూర్వం వ్రధమంగురూపది
 ప్తేం సంహితాగ అదీత్యనంతరంపదంచక్రమశ్చ జటాఘనశ్చ
 పదక్రమజటాఘనాతాన్॥ అదీత్యనంతరం కౌమారేణసంయు
 తం॥ శిక్షాదిశాస్త్రీధ్యయనంశిక్షా॥ అదయోయస్యతత్ శిక్షాదిశి

ఊదికశత్ శాస్త్రుండ శిక్షాదిశాస్త్రం శిక్షా నామన్యానశిక్షాద
 యః॥ శాస్త్రీనామకుమార వ్యాకరణం ఏతేషాం అధ్యయనం
 కర్తవ్యత్ పదానాం సంధిరుచ్ఛాసే సంహితానవసానగా॥ అను
 లోమవిలోమాభ్యాం నాద్విధాపదమంతగం॥ ఉచ్ఛాసేఏకప్రా
 లే ఏకొచ్ఛాసే పదానాంక్రమేణ అవసానం గచ్ఛతీత్యవసాన
 గాన అవసానగా అనవసానగాయాసధి॥ ఉచ్యతే॥ సాంహితే
 తి విజ్ఞాయా॥ నైవ॥ అనులోమవిలోమాభ్యాంద్విధా॥ అనులోమ
 నగ్గహితా॥ అక్షనగ్గహితా॥ విలోమనగ్గహితా॥ పౌరుషనగ్గహి
 తా॥ అనుషనగ్గహితా॥ యథా॥ నమోహిరణ్యబాహవసేనాన్యై
 దిశాంబరపతయే నమోనమ॥ పౌరుషనగ్గహితాయథా॥ ఉపోసే
 తినుపాపాపానెన్ను నివృణుపాపాపాపేన్ను॥ మిమీతేయాతయా
 మ్మియా యాతమ్మియా యాతయామ్మియా యాతయామ్మియా మి
 మీతే మిమీతే యాతయామ్మియా యాతయామ్మియై వైవా యా
 తయామ్మియా యాతయామ్మియా మిమీతేమిమీతే యాతయామ్మి
 యా యాతయామ్మియైవ॥ వచనం॥ వర్ణాక్షర స్వరాంగానాం
 సంధయస్తుయథాక్రమాత్॥ వృథకృపృథగనూపొక్తా శ్చతస్స
 స్సంధితాస్త్వతాః॥ వర్ణాశ్చ అక్షరాణి స్వరాశ్చ అంగానిచవ
 ర్ణాక్షర స్వరాంగానితేషాం యథాక్రమాత్ వృథకృపృథక్ ద్వ
 యోద్వయోస్సంధిఃసంహితేశ్యధా॥ ద్వయోర్వస్తయోస్సంధిః॥వ
 ర్ణసంహితా ద్వయోరక్షరయోస్సంధిః॥ అక్షరనగ్గహితా॥ ద్వ
 యోర్వరయోస్సధి॥ ద్వయోరంగయోస్సంధిః॥ అంగసంహితా॥
 ఏవం ప్రకారేణ అనులక్షణ విధిమనునృత్యయాశ్చ తస్ర సంధ
 యఃపొక్తాః॥ తాస్సంహితాః॥ వర్ణాక్షరస్వరసంహితా ఇతి స్త్వ

తాః। యథావన్యనసంహితా। యజ్ఞస్య ఘోషదగ్గీత్యత స్వర
 పూర్వం వ్యంజనం ద్వివన్యనం వ్యంజనపరమితిసూత్రేణ జకా
 రస్య స్వరపూర్వత్వేనతి ద్విత్వప్రాప్తిః। నవన్యనవన్యోయ్య పర
 ఇతిసూత్రేణ తస్య జకారస్య నవన్యోయ ఇకారేపరేనతి ద్విత్వ
 నిషేధప్రాప్తిః। పునః। నానుత్తమ ఉత్తమ పరఇతి సూత్రేణ త
 స్య జకారస్య ఉత్తమనవన్యోయపరత్వాత్। పునః। ద్విత్వప్రాప్తి
 ర్భవతి। ఏవం వన్యనసంహితాభవతి। అక్షరసంహితాయథా। ధా
 అసిన్వదా అసీత్యత జటాయాంఘసేనా అసిన్వధా స్వధాస్య
 సిన్వకత్యత ధీర్ఘం నమానాక్షరే నవన్య పరఇతి సూత్రేణ న
 వన్యదీర్ఘప్రాప్తినతి। నధామాపాసతిసూత్రేణ తస్యనవన్య దీర్ఘ
 స్య నిషేధప్రాప్తిః। పునః। అమినంతాక్ష ఇతి అక్ష గ్రహణ
 సామన్య్యే జటాయాన సంధిషు నవణాధీర్ఘ ప్రాప్తి ర్భవత్వేన
 ఏవం అక్షరసంహితా స్వరసంహితా యథా ఊహాదిర్భేది
 త్కూలాయాహతి దిక్ష్విత్యత జటాఘునసంధిసమయే। ఊభావ
 చేతిసూత్రేణ యత్ర ఊభావః తత్రస్వరితప్రాప్తిః। లక్ష్యతే
 తథానతి। ఊభావేత్యత ఉకారశ్చ ఉకారశ్చ ఉకారౌత
 యోర్భావః ఊభావ ఇతివిగ్రహేణ దిక్ష్వాహరీత్యత ఊభావ
 త్వంనాస్తి। కించ। ఉచ్చౌత్వాం నీచఉత్పేస్యాత్ప్రకీర్త్య సంధి
 తోయమ ఇతివచనేన నీచఉత్వ ఇత్యత స్వరస్యకారతోత్తర
 ఇతివచనేనాపి చతపరః స్తతాకలస్యేతిసూత్రేణచ ఉకారస్యై
 వతస్తాత్। దిక్ష్వాహరీత్యత ఉదాత్త ముదాత్తవతీతి సూత్రేణ
 ఉదాత్త ఏవ భవరీత్యర్థః। ననుస్వరితః। ఏవంస్వరసంహితా అం
 గసంగహితాయథా। ఋతావరీయార్హిణీ యార్హిణీ రృతావరీ రృ

తావరీహ్నుశీ రిత్యత్ర ఋకారపరభూతేచ రేఘః పూర్వాంగ
 తా భవేదితి వచనేన ఋకారే వరేసతి రేపస్య పూర్వాంగ
 త్వైపార్శ్వే సతిపరాంగం ప్రచయాదభ్యక్తిః ప్రచయేత్స్వప్రచ
 ర ఇతి వచనేన రేఘస్య ప్రచయ ఋకారపరత్వాత్ రేఘస్య ప
 రాంగపాస్తిర్భవతి ఏవం అంగసగంహితా ప్రకరణం ఏవం
 ప్రకారేణచ తస్రస్సంహితా స్త్యతాః పదవత్సంహితా యత్ర
 నకార్యంసాంహితంభవేత్ సాంహితాప్రకృతి జ్ఞేయా నైతా
 స్సంహితాత్ప్రతాః యత్రయక్ వేదభాగ సాంహితం సంహి
 తా సంభంధం గ్రణం నకృతంభవేత్ పనమివభవతి సాప్రకృ
 తిసంహితేతి జ్ఞేయా యథా జ్యాయన్ సమనేపారయంతీ అసి
 స్వధాస్వధాస్వసి స్వధా అస్వసి స్వధాస్వసి స్వధా అసి నను
 అసి స్వధాస్వధా సీత్యత్ర సునసమయే ప్రకృతి సంహితా కా
 ర్యంకథనభవరీచితే ప్రాతికాళే ఆర్షగ్రహణ సామధ్యాయే
 ఆర్షసంధిషు ప్రకృతిసంహితా లక్షణంప్రవర్తతే నత్ పౌర్
 షసంధిషు నను పునేగ్వాదశసంద మ ఇతివచనేన సర్వేషున
 సంధయః పౌర్షా ఆర్షసంధయః కుత్రవర్తత ఇతిచేత్
 పనసంధిషు ఆర్షపౌర్ష భేదలక్షణం ఉత్తరత్ర వర్తతే కిం
 చ వచనసూత్రయో స్సామాన్య విశేషవిచక్షణేషాచప్రాతికా
 ల్పిక విమృశ్యై భవనోయది శిష్యాస్యా ద్వర్బలాత్త్రైవ సింహ
 న్యైవ మృగీయ్యదేతిన్యాయేన అమినంతార్ష ఇతిసూత్ర ప్రా
 బల్యాత్ విలంఘనంచ నవరంత పరంస్వరం అవణానీజ్యమీ
 జ్యం మష్టలక్షణమీరితం ఇతివచనోక్తలక్షణ ప్రయుక్తం సుప్తి
 బంతాదిభేదేన వ్యాకరణ ప్రసిద్ధ సుబంతరి బంతాదిభేదేన క్ర

మేన పదానుక్రమేణయత్ | అక్షింతంతత్ | అధ్యాయ పదమిత్య
 ధ్యో | యథా | ఇంద్రః | వృత్తాయ | వజ్రం | కైతి | అనంత
 ఉచ్చార్యసంహితావద్వే పదేహ్యక్వాప్తరం | పునఃసందభ్యా
 దుత్తరేణై వక్ర మోఢాంతం సమాపయేత్ | ద్వేపదే సంహితా
 వమచ్చార్యః | తత్రద్వయోః పదయోః ఉత్తిరం ద్వితీయ్యపదం
 పునఃసత్త్వానుత్తర పదేనై వ సందభ్యాత్ | ౧౧ | అధ్యాయక్రమ
 ధ్యో | యథా | దేవానాం | దైవయజనం | దేవయజనమప్య
 వసాయ | దేవయజనమిహిదేవ—యజనం | అగ్రరన్య-అంతంస
 మాప్తింశుర్భాత్ | యథా ఆహోహుః | హయత్ | యత్సృజాపతే
 ప్రజాపతఃకత్తిప్రజా—పతే | పదం అనువాకాదీనాం ముఖ్యపలక
 గంకించత్యుపదమశ్శేవిరామః | కథంపాశ్రీతి | ఈద్యపదావసా
 నేనాదితి శబ్దస్త్వసాంహితే | తత్తత్తేషు విద్యంత్యం భాష్య
 కాదై ప్రచోదితమి | పర్యవంతుత నిత్యయా ముక్త్యాత్ |
 ఈ యపదమశ్శే విప్పితత్వం నిత్యం | పదద్వయం క్రమాదత్త్వా
 ద్వితీయ్యం ప్రథమంపునః | పునశ్చక్రమవహ్యుగోతాత్కంధిస్సా
 చజటాస్త్పతా | పదద్వయంక్రమాత్ | పదానుక్రమాత్ | సంధి
 తః ఉత్తానంతరంపునః తద్వయోద్వితీయ్యం ద్వితీయపదం
 చపునః ప్రథమంచటాక్వాంతతః క్రమవహ్యుగోతే సాచ
 టాస్త్పతాయథా | ఇహహైహమేహమిహహహహైహసాం ||
 ౧౨ | అగ్రరన్యస్యాదిహోభూయిత్యాకామాదంతా ద్వితీయ్యయాత్ ||
 ఆదించాంతనమదేవం క్రమయాతేతి బాచ్యతే | అగ్రరన్యస్యాది
 తఃక్రమాత్ | అనుక్రమణ క్రమంబ్రూయాత్ | తనంతతః | విత
 ర్గ్యయాత్ | విహోమతః క్రమంబ్రూయాత్ | పునః మధ్యతః | వి

లోమేన ఆదింబర్హర్షాదింబమధ్యతః। అనులోమేన తదంతంచ
 పావయేత్ సాక్రమమాతేత్యుచ్యతే। యథా॥ యుంజ్ఞానః॥ ప్ర
 థమం। ధియస్సవితా। ప్రథమం మనః। సవితాతత్త్వాయ తత్త్వా
 యసవితా। మనఃప్రథమం। సవితాధియః। ధియఇతిధియః। ప్రథ
 మంయుంజ్ఞానః। ఏవంసర్వత్రవక్తవ్యాః ప్రాతిశాఖ్యాది శాస్త్ర
 జైర్మునిభిర్యాజితాచ్యతే। సందితస్సావదోర్ద్వాచేచ్ఛిఖా సమ్య
 గుదీరితా। ప్రాతిశాఖ్యం ఆదిర్యేషంతాని ప్రాతిశాఖ్యాదీని॥
 ప్రాతిశాఖ్యాదీనిచతాని శాస్త్రాణిచ ప్రాతిశాఖ్యాది శాస్త్రాణి
 తానిజాసంతీతి ప్రాతిశాస్త్రాది శాస్త్రాణి॥ తైస్సునిభిర్యాజితా
 ఉచ్యతే అర్థర్చస్య। ఆదితః। అనకానివదానిప్రోక్త్యాపృథక్ప్ర
 థక్। ప్రత్యేకం ప్రత్యేకం విలోమేన క్రిమం జటాగఘనంవా
 వదేద్యది సారేఖాప్రకీర్తితా। యథా। ఇంద్రోవృత్తాయ। వృ
 త్తాయేంద్రః। ఇంద్రోవృత్తాయ। వృత్తాయవజ్రం। వజ్రం
 వృత్తాయ। వృత్తాయేంద్రః। ఇంద్రోవృత్తాయ। వృత్తాయ
 వజ్రం। వజ్రంప్ర। ప్రవజ్రం। వజ్రంవృత్తాయ। వృత్తాయేం
 ద్రః। ఇంద్రోవృత్తాయ। వృత్తాయవజ్రం। వజ్రంప్ర। ఏవం
 అర్థర్హంతం సమాప్తింకుర్లాత్। ఆదితఃక్రమవన్ముక్తాయా దం
 తలోపివివర్యయాత్। అర్థర్హస్యైవయకోయో మునిభిర్ధ్వజకురి
 తః। అర్థర్హస్యాదితఃకమాత్। అనుక్రమేణక్రమాదీన్బ్రూయాత్।
 తస్యంతతః। వివర్యయాత్। విలోమేనచఙ్ఘ్రియాత్। ఏవం
 ప్రకారేణయః। గ్రంథః। ఉక్తః। నః। మునిభిః। ధ్వజావధానమి
 తీరితం। యథా। ఉభావాం। వామింఞ్చాగ్నిం। ఇంద్రాగ్నిం ఆ
 హువద్యై। ఏవంతంతంసయేత్। విలోమేనయథామాదయద్యై

సహా సేహరాధసః రాధసఉభా ఉభామవస్త్యై ఆహవభ్యా
 ఇంద్రాగ్ని ఇంద్రాగ్నివాం వాముభా ఏవంవదేత్ || వ ||
 క్రమముక్తాక్రమేణైవ విలోమాత్సంధిలోవదేత్ అర్ధర్చస్యై
 వముక్తయః క్రమదండ ఇతిరితః అర్ధర్చస్యఅదితః అనుక్రమే
 గ క్రమముక్త్యతం విలోమేనంహితావత్ ఉక్త్వాఏవం అ
 నేనకక్రమాత్ అనుక్రమేణ ఉక్త్వా పృథక్పృథక్ ప్రతిక్రమాం
 నాత్ పూర్వోక్తక్రమాత్ విలోమేనసంధితః సంహితావత్ వ
 దేత్ ఏవంయః గ్రథః ఉక్తః సః క్రమదండ ఇతిరితః యథా
 దేవామనుష్యాః మనుష్యాదేవాః దేవామనుష్యాః మనుష్యాపి
 తరః పితరోమనుష్యాదేవాః దేవామనుష్యాః మనుష్యాపితరః
 పితర్ననై తేపితరోమనుష్యాదేవాః || వ || సమారభ్యాదిత్యాగ్ధర్చా
 స్పృథక్పృథక్స్రిమవదేత్ తేషామనుక్రమాదంతం నయేదేవం
 రథస్త్వతః అదితః అర్ధర్చా అరభ్యపృథక్పృథక్ ప్రతిమం
 త్రస్య అనుపూర్వేణ క్రమాభ్యాయాదికం వాక్యగ్రంథంసావ
 దేత్ తేషామర్ధర్చానా మానుపూర్వేణ ఏవం పృథక్పృథక్
 క్రమాదికం వాక్యగ్రంథంవా ఉక్త్వా తత్పూర్ణం అర్ధర్చానాం
 తంతం నయేచ్ఛేతరితరిత ఛావ ఛానమితిస్త్వతం యథా సా
 విత్యాణి జుహూరి విష్ణుముఖావై ఉత్తన్నయజ్ఞావై దేవా
 నురాస్సంయతా జుహూరివ్రీనూత్యై వైదేవాః వాఏషః
 సయతాఅనన్ ఏవమేవ సమాప్తింకుర్యాత్ వాక్యగ్రంథోయ
 థా బ్రహ్మసందత్తం తన్నైజిన్వితం ఉద్ధన్యమానమస్యా అమే
 ధ్యం దేవానురాస్సంయతాఅనన్ ఉభయేవా ఏతే ప్రజావతే
 రధ్యస్పజ్యంత క్షత్రగ్రసంధర్తింతం అపహృష్టానం || తు || తే

దేవావిజయః=తః॥ దేవాశ్చాసురాశ్చ॥ ఏవంరథావధానం॥ వ॥
జటాముచ్చర్య విధివత్త్వతీయం సంహితేవహి॥ విలోమేనాను
లోమేన వదేచ్ఛత్స ఘనస్త్పతః॥ విధివత్॥ యథాశాస్త్రేణద్వ
యో. పదయోః॥ జటాముత్త్వాతదుత్తరం తృతీయంపదం సంహి
తావనుత్త్వాతతః॥ విలోమేన అనులోమేనచ పదత్రయం వదే
చ్ఛేత్॥ సః ఘనస్త్పతః॥ యథా॥ అహహహహహహగగిగిరి
రిహహహహగగిః॥ తయాతయాతయేహీహ్యా తయాతయేహి ఏ
హీహ్యాహ్యాహ్యాహ్యా॥ ఇహ్యాహీహ్యరోహరోహహీహ్యరోహ॥వ॥
ద్విపదోష్టాదశపదః పదైష్టాదశభిర్యుతః॥ త్రయోదశ పదశ్చేరి
చతుర్థఘనఈరితః॥ ద్విపఘనః॥ అష్టాదశపదఘనః॥ షోడశపదఘ
నః॥ త్రియోదశపదఘనః॥ ఏవంప్రకారేణ తైత్తిరీయ్యగంధ
ముషిభిః చతుర్ధాఘనఃప్రోక్తః॥ ఘనస్యచాతుర్విద్యత్వం ఉ
త్తరత్ర పతనయాపేణ నృప్తీకృతం॥ వ॥ యత్రద్వయోశ్చ పద
యోస్సమోన స్వరవల్లయోః॥ తృతీయసఘనోనస్యా తక్రమవ
ద్విపదోఘనః॥ యత్రద్వయోస్సమాన స్వరవల్లయోః॥ పదయో
స్సహోః॥ తత్ర ఉత్తరేణ తృతీయేనపదేనఘనోనస్యాత్॥ తస్మాత్॥
క్రమవత్ ద్విపదఘనః॥ ఇత్యర్థః॥ నమోనమః॥ భేషజంభేషజం॥
నువన్సువః॥ దేవోదేవః॥ గాయత్రీగాయత్రీ॥ సంవత్సరససంవ
త్సరః॥ నమానస్వరవల్లపదయూరితికిం॥ తరతితరతితరతితరతి
తరతితరతి బ్రహ్మహత్యాం బ్రహ్మహత్యాం తరతితరతి తరతి త
రతి బ్రహ్మహత్యాం అనూతా నూతా నూతా నూతా నూతా నూ
తా నూతా రజనోరజనస్సూతా నూతా నూతా నూతా నూతా
రజనః॥ తెతెతెతెతెనాచంవాచం తెతెతెతెనాచం॥ ఉపశయఉ

పశయ ఉపశయ ఉపశయ ఉపశయ ఉపశయ భ్రాతృవ్యాపను
 తై భ్రాతృవ్యాపనుత్యా ఉపశయ ఉపశయ ఉపశయ ఉపశయ
 బ్రాతృవ్యాపనుత్యై అగ్నీ దగ్నీ నగ్నీ నగ్నీ దగ్నీ దగ్నీ వివ్యగ్నీ న
 గ్నీ దగ్నీ నగ్నీ విమామామామామామామామామామామామామామామామా
 మామామామామా మాహిగ్నీర్ హిగ్నీర్ మామామాహిగ్నీర్ న
 నుత్రయాణీం పదానాం చతుర్ణామపినాఘనప్రపసీదః । అత్ర
 తుద్యయో పదయోః నః కథముద్యతే॥ సత్యం । అత్ర జటాకా
 లే పంచసంఖ్యభావేపి యథా॥ ఏక సంధిరేవ జటాభవతి తత్రై
 వక్రమ జటావద్భున ఇత్యర్థః॥ వ॥ త్రిక్రమస్య జటాముక్త్యా
 చతుర్థం సంధితోభవత్॥ విలోమేనానులోమేన చాష్టాదశవదో
 ఘన । ప్రథమం త్రిక్రమస్య విధివత్ । జటా ఉక్త్యా తతః చతుర్థం
 చతుర్థ పదంతేన సహ సంహితా వదుక్త్యా తత్పదం చతుష్టయం । వి
 లోమేన అనులోమేన చ వదేచ్ఛేత్ । సః॥ అష్టాదశవదఘన ఇ
 త్యర్థః । యథా । అర్యమాయాతి యాత్యర్య మార్యమాయాతివృష
 భౌ వృషభౌ యాత్యర్య మార్యమాయాతివృషభౌ ॥ వ॥ త్రిక్ర
 మేపూర్వపదేన యుక్తైద్యయం : జటావత్క్రమవత్తు శేషం । ఉ
 క్త్యా వివిలోమాదనులోమత శ్చేద్యదెగ్గునష్టాడశలి పక్షై స్స్యాత్॥
 ఘనసమయై త్రిక్రమఘనస్య పూర్వపదేన సంధానత్యాం । త్రిక్ర
 మే అదిపదం పూర్వపదేన సహ జటావత్ । ఉక్త్యా శేషం పద
 ద్యయం క్రమవత్ । ఉక్త్యా తత్పదం చతుష్టయం విలోమేన అ
 నులోమేన చ వదేచ్ఛేత్ । సః॥ షోడశవదఘన ఇత్యర్థః । యథా॥
 తం పూషా పూషా తంతం పూషా ధత్తా ధత్తా పూషా తంతం పూషా
 ధత్త॥ సదక్షిణాదక్షిణాన సదక్షిణా వతకాతా వతకాతా ద

గాన సదక్తి గావగ్గతః । త్రైయోదశపదఘన నిమిత్త వచనస్య
 పూర్వమేవ వ్యాఖ్యానంకృతం । తస్మాదేవం సర్వత్ర ఘనశ్చ
 శ్వాభం అశ్శేతవ్యః । త్రయోదశ పదఘన ఆర్షపారుష సం
 ధివిచక్షణం కనోతి॥ ప్రథమః పంచమష్టా ద్వాదశై కాదశౌత
 థాః । సింహితానంభయః । పౌక్తికా ఇతరే పౌరుషాఘనైః । ప్రథ
 మః । పంచమః । షష్ఠః । ద్వాదశః । ఏకాదశః । ఏతేనందయః ।
 సింహితాయాంభనాస్సంహితాః । సంభయః భవంతిద్వితీయః ।
 తృతీయః । చతుర్థః । సప్తమః । అష్టమః । నవమః । దశమః । ఏతేసం
 భయః । పౌరుషాభవంతీశ్యర్థః॥ యథా॥ మరైశ్చా మరైశ్చ
 మరైశ్చా తీత్యా మరైశ్చ మరైశ్చైతి ॥ అత్రయథా॥
 మరైశ్చా ॥ ఆమరైశ్చ ॥ మరైశ్చమరైశ్చ । మరైశ్చ
 ష్చా॥ ఏతి॥ ఇతి॥ ఇత్యా॥ ఆమరైశ్చ మరైశ్చమరైశ్చ॥ మ
 రైశ్చా॥ ఏతి॥ ననద్వితీయ చతుర్థ సప్తమదశమానాం విలో
 మసూచ్చారణాభావ సరికథం సంహితాస్సంభయో సభవం
 గి॥ తథాన॥ కింతు॥ ఆర్షపారుచ్చారణాభావాత్॥ ఏతేషాం
 ఆర్షస్వంతాన్తి॥ పారుషత్వంసిద్ధిర్భవతి॥ వ॥ ప్రగ్రహే ० జ
 టాయాంస్యాద్యస్వ తస్యఘనపిత॥ అన్యస్వవరవరోప్యేవం సం
 ధికార్యం నయజ్యతే॥ జటాయాం యన్యస్వరస్యప్రగ్రహత్వం
 ఘనపిత॥ తస్యస్వరస్యైవ ప్రగ్రహత్వంస్యాత్॥ ఘనసంధిషు అ
 న్యస్వరవరోపి సంధికార్యం నాన్తిత్యర్థః॥ యథా॥ ఏతే వదే వ
 దే ఏతేఏతే వదే అథాఅథావదే ఏతేఏతేవదేఅథా॥ తథావైవ
 తథాతథా ఏనైత్తర ఉత్తర ఏవతథాతథాఏవాత్తర॥ వ॥ ప
 దానాంప్రాన్యభావాతు ఘనసంధిషుప్రాన్యతా॥ దీర్ఘత్వమనులో

మేస్యో త్వర్వత స్సందితోభవేత్॥ పదవిభాగ హస్తాబాజాం
 పదానాం ఘనసంధిషు హస్తాత్వం భవే దిస్యన్తే॥ తేహం అనా
 లోమ సంధిషు తీర్వత్వంప్రాప్తం యథా॥ బోధానసమోగ బో
 ధానబోధి బోధిసబోధ బోధానబోధి రిపహననరిపహ రిపహ
 నాహానరిపహ రిపహేనాహా॥ అథ పునరుక్త పదనానాం వ్యా
 ఖ్యానంకరొతి॥ వ॥ ఉక్తపునః పంచపదంచ నాక్యమిత్థ్యై రం
 వా పితదైవసర్వతః॥ క్షేయంబుడైః పూర్వవదన్య యుక్తం త
 త్రస్థలక్ష్యం ననుపూర్వవద్భవేత్॥ పంచపదాని యస్మిన్ తత్
 పంచపదం॥ వాక్యంబులాంత రే పునరక్తంచేత్॥ నన్న బోధా
 లోప విషయకార్యభాక్వదం సరత్ర పూర్వవద్భవతీతి యదైక
 క్షేయం॥ ఇతిశద్భుత్తరం యస్యతత్॥ ఇతిత్తరం వాక్యం
 వా పునరుక్తంచేత్॥ పూర్వవద్భవతీస్యన్తే॥ తన్నునరుక్త వాక్య
 స్థలక్ష్యం అన్యవాక్యస్థపదేన యుక్తంచేత్॥ పూర్వవత్ నభవ
 తీత్వన్తే॥ ద్రవ్యత్వత్రం సప్తతేవః పునశ్చెన్నాకం విష్ణురక్షదేవ
 స్య గోమాత్॥ అగ్నేత్వం సస్యాదయంనః పరిత్వాహ మాయ
 జంత్యస్యలోప స్సహస్య॥ ద్రవ్యశ్చస్కందః చిత్రం దేవానా
 ముదగాత్॥ సప్తతే అగ్నే సమిధః॥ అహ ఆన్వచారిషః॥ పున
 ర్వాహాని వతకన్య॥ నాకం గృహ్నానాస్సుకృతస్యలోకే॥ విష్ణుః
 క్రమోన్యరాతీయతః॥ రక్షమాకిర్నో అభుశగ్ సఈశత॥ దేవ
 న్నిత్వానవిశుః ప్రసవేర్విహః॥ గోమాగ్ అగ్నే విమాగ్ అశ్వీ॥ అ
 గ్నే స్వంగో అంతమ॥ అయస్మ అగ్నిర్వరివఃకృతామ॥ పరి
 త్వాగ్నే పురంవయం॥ ఆవ్రోర్వాచీను మురిర్వవృత్యాత్॥ మా
 యజగ్ హిగ్ విష్ట్రం మాయజపతింజాతపదసౌ॥ సహస్వారా

తీ స్సహస్వారీయతః॥ ఏదేషు వాక్యేషు అలోపస్థలేషు పున
 రుక్తేషు సమ్మేషికారః॥ ఏకారపికార పూర్వోవాలుప్యతే॥
 యథా॥ ద్రవ శ్చస్కంద పృథివీ మనుద్యామి మంచయునిమను
 యశః పూర్వః॥ తృతీయం యోని మనుసంచరంతంద్ర పంజ
 హూమ్మనుసన్త హూతాగ్నితీ తృతీయకాండే ప్రవృత్తైః
 లోపస్థలేషు॥ పునశ్చతుర్థకాండే ద్వితీయప్రవృత్తైః అలోప
 స్థలేషు॥ అత్రాపి లోపకార్యంభవతి॥ కించ॥ ఏతేషు పునరు
 క్తివాక్యేషు ఘనాభ్యయనకాలేపి లోపాలోపకార్యం పూర్వవ
 ద్భవిత్యభిప్రాయః॥ యథా॥ గోమాన్ అగ్నైగ్నైగోమాన్గోమాన్ అ
 గ్నైగోమాన్ అవిమాన్ అగ్నైగోమాన్గోమాన్ అగ్నైవిమాన్॥ వ॥
 యోనియోనప్రాగమగ్నై పవన్వద్యో నైరక్షచాయురగ్నై న
 మ్నైవ॥ నక్షత్రవ్యస్తీంశాపిజశ్చత్వ మగ్నై వైకృత్తా కారోపి
 య ప్రాగతస్యాత్॥ ఏతేషువాక్యేషు లోపవిషయస్థలేషు పునరు
 క్తేషు సమ్మేషికారపికార పూర్వోవా అకారః అప్రకృత్య నలు
 ప్యతే॥ యథా॥ యానై అగ్నై మూర్ధ్వయచ॥ యోనాగ్నై నక్షత్రవై
 నక్షత్రై ప్రాగంమెపాహ్యపానం మెపాహి॥ అగ్నై పవన్వన్వపా
 అగ్నై న్యోనైవృక్షం పృథివీనక్షత్రం॥ ద్యౌనైస్పృష్ఠం పృథివీనక్షత్ర
 మితివాక్యం నశుభకాండే అలోపస్థలేషు॥ పునః సంచ
 మకాండే నప్తమస్త్యై లోపస్థలే పునరుక్తం భవతి॥ తత్రకవం
 పునరుక్తసిద్ధిస్యాత్॥ శథాన॥ పూర్వత్ర ఉక్తవాక్యం ఉత్తర
 త్రగ్రంథమంతే బ్రాహ్మణేవాపునః పునరుక్తంనాచేత్॥ తస్యా
 పిపునరుక్తసిద్ధిరస్తి॥ కించ॥ నప్తతే అగ్నై నమిథ॥ ప్రాగంమె
 పాహ్యపానం మెపాహి॥ అగ్నై పవన్వన్వపా అగ్నైవర్చస్సు పి

ర్యం॥ త్వమగ్నైవ త పా అసి దేవః॥ త్వం దేవ్యం మనీషధన్త
 మిత్థతాసి పునరుక్త సిద్ధిర్భవతి॥ రక్షణమే అధిదేవ హాహి॥
 ఆయుర్వృద్ధేన కల్పతాంసాగ్రాణి॥ అగ్నేనయమపహాగామే అ
 స్తాత్॥ దతిక్రాపుణ్ణో అకామం॥ అగ్నిస్థి సత్తే అగ్నిర్న ర
 స్థిత్॥ వాజశ్చవనవశ్చాసిజశ్చక్రశ్చ॥ త్వమగ్నైవ త పా అ
 సి దేవ॥ య పాగ్రాణి నిమిషత॥ వ॥ ఆయుర్వర్ష స్సంత్యమగ్న
 తనూపా బోధిష్ఠంతం మానుసీ భ్యో విశ్వమ॥ త్వం గ్రాగ్రాణింపా
 వకోగ్న జనిష్వాగ త్యాగవా సీదచాగ్నిం శర్మణానా॥ ఏకేమ
 వాగ్మ్యో రోవవిషయస్థ జేసి పునరుక్తేన సర్వ అకాం నయన్య
 తే॥ యథా॥ ఆయుదా అగ్నే స్యాయుక్తే దే హిత్యాహా వర్షో
 దా అగ్నే నివర్షోమే దేహిత్యాహా॥ సంత్యమగ్నై మోగ్యస్యవర్ష
 సాగధా ఇత్యాహా॥ తనూపా అగ్నే నితనునంమే పాహిత్యాహా॥
 బోధిష్ఠంతం త్వం నువ్రతీక మిత్యాహా॥ మానుసీ భ్యో స్త్వమం
 సిర ఇత్యాహా॥ విదేమతే పరమేజన్మ నగ్న ఇతి॥ త్వమగ్నై వ
 ష్కరాదధిత్యాహా॥ ఆరణ్యమనులేహితా మిత్యాహా॥ పావకో అ
 స్త్యభ్యగ్ వప్రేభవేత్యాహా॥ అగ్రైబృహన్నుషసామోహ్యో అద్ధిచి
 త్యాహా॥ జనిష్వాహిదేస్య అగ్రై అహ్నా మిత్యాహా॥ అగత్యవాజ్య
 ధ్వద అగ్రమ్యవాజిక్ వృధివీమిత్యాహా॥ నను॥ అగత్య వాజ్య
 ధ్వన ఇత్యత్ర బ్రాహ్మణే మంత్ర లోపేనతి పక్షి మత్ర మత్రాం
 తరవాక్యేన బ్రాహ్మణేనతికథం పునరుక్త సిద్ధి॥ తథాన॥ త
 ర్యో మంత్రద్వయోః క్రతువయోగ ఏకక్రియా నిర్దితత్వాత్॥
 మంత్రద్వయస్య ఏకం బ్రాహ్మణవాక్యముక్తం తస్మాత్ ఏత
 ద్బ్రాహ్మణవాక్యస్య పునరుక్త సిద్ధిర్భవతి॥ అథర్వాత్వా ప్రథ

మోనిరమంధదగ్న ఇత్యాహ॥ నీదత్వం మాతుతస్యాఉపస్థఇతి॥
 అగ్నింపురీష్యమంగిరన్వదచ్ఛమ ఇత్యాహ॥ వ॥ తాఅస్యాత్సం
 నై సువర్యం ప్రమాత్మపెన్థో యక్షణ్యైత్యమగ్నై సమాస్త్యా॥
 మాద్యావాచాయం సజాతోనిషీదన్నః ప్రేదగ్నైత్యమగ్నై త్వ
 లోప॥ ఏతేషువాక్యేషు లోపవిషయస్థలేసి పునరుక్తేషుసత్సు అన్య
 అకారన్య అలోప ఏవ స్యాత్॥ యథా॥ తా అన్యసూదదోహన
 ఇత్యాహ॥ అశ్చన్యైక్షుదనుంతే శృగృచ్ఛతుయం ద్విత్త ఇత్యా
 హ॥ సువర్యంతో నాపేక్షంత ఇత్యాహ॥ ప్రమాత్మభ్యో అధికని
 క్రదగ్నాఇత్యాహ॥ ప్రేన్థో అగ్నై దీదిహిపురొన ఇత్యో దుంబరీం॥
 యక్షదగ్నిర్దైపుదేవాగ్ ఆచవక్షదిత్యాహ॥ త్వమగ్నై సూర్యవ
 ర్షా అసీత్యాహ॥ సమస్త్యాగ్నః ఋతవో వర్ధయంత్యిత్యాహ॥ మా
 ద్యావాపృథివీ ఆభిశూశుచో మాంతరిక్షం మావనస్పతీనిత్యాహ॥
 అయగ్ సో అగ్ని రితివిశ్వామిత్రస్య॥ సజాతోగర్భో అసిరౌదస్యో
 రిన్యాహ॥ నిషీవన్నై అపదుర్గతిగ్ హనదిత్యాహ॥ ద్రేదగ్నై జ్యో
 తిస్తాన్యాహీత్యాహ॥ త్వమగ్నై వ్రతపా అసీత్యాహ॥ వ॥ ఉ
 ఖ్యేంగిర ఇతిక్రమ్యాధ్వసోర్పరతి పావకః॥ భవత్యగ్రగ్నై ఇ
 త్యాదిష్యకారోలోపఉచ్యతే॥ ఏతేషుపునరుక్తగతపదేషు అన్యవ
 దయుక్తేషు సత్సు అకారస్యాత్॥ ఉఖ్యేయథా॥ మానుషీ
 భ్యో స్త్వమంగిర ఇత్యాహాత్వత్ర॥ అంగిర ఇతీత్యంగిరౌంగిర ఇ
 త్యాహ హాన్యంగిరౌంగిర ఇత్యాహ॥ అద్వన ఆక్రమ్యాక్రమ్యా
 ధ్వసేధ్వన ఆక్రమ్యవాజిక్ వాజిన్నాక్రమ్యాధ్వసోధ్వన ఆక్ర
 మ్యవాజిక్॥ అర్పయతిపావకః పావకౌర్పయత్యర్పయతి పా
 వకౌ అస్తభ్యమస్తభ్యం పావకౌర్పయత్యర్పయతి పావకౌ అ

స్తభ్యం॥ భవత్యగ్రీగ్రీ భవతి భవత్యగ్ర బృహస్పహస్మగ్ర
 భవతిభవత్యగ్ర బృహత్॥ అగ్ని ఇతిత్యగ్నగ్న ఇతి వైకంకతీం
 వైకంకతీ మిత్యగ్నగ్న ఇతివైకంకతీం ॥ వ॥ ఉదాత్తతు
 ను పూర్వోవశ్చాదౌ లోపా భవత్సదా ॥ తుశ్చనుశ్చతునూ
 ఉదాత్తతునుపూర్వో యస్మాత్సతథోక్తః॥ ఉదాత్తతునుపూ
 ర్వః॥ చాదౌచాదిగణేవః వకారోలుప్యతే॥ యథా॥ తెతుతుతె
 తెత్వావవావతుతెతెత్వావ॥ ఇన్నున్విదిన్వైన్వైన్విదిన్వై ॥ చా
 దావితీకిం॥ విదుషానును విదుషావిదుషాను యజ్ఞంయజ్ఞంను వి
 దుషావిదుషాను యజ్ఞం॥ వరుణస్తుతు వరుణోవరుణ స్వైరమే
 నంతువరుణోవరుణ స్వైరం॥ వ॥ ఉకారస్యావ్యనిత్యన్యవకా
 రాదేశఃకరితః॥ ప్రాస్వైవలక్షణ స్వాయాద్భునసంధిషు సర్వతః॥
 అనిత్యదీర్ఘస్య ఉకారస్య హ్రస్వైవలక్షణత్వాత్॥ తస్య ఉ
 కారస్య సర్వత్రఘనసంధిషు వకారాదేశస్యాత్॥ యథా॥ అ
 స్సాభిరువు వస్సాభిరస్సాభిరూను న్వస్సాభిరస్తాభిరూను॥ ఏతా
 దృత్యైనఉపువేతాదృత్యైన ఏతాదృత్యైన ఉమణోనప్వేతాదృత్యై
 న ఏతాదృత్యైనఉమణః॥ నమతోతస్సగ్ నమతఉపువతస్సగ్ న
 మతఉ॥ వ॥ ననకారష్వత్వమేతి మహిస్సృజ్యధ్వమ్మత్తవై ॥ ఋ
 కారరేఫవత్సూత్రం బలవత్తరముద్యతే॥ మహిస్సృజ్యధ్వమిత్య
 త్ర సకారష్వత్వం సప్రాప్తోతి॥ ఋకారశ్చరేఫశ్చ ఋకార
 రేఫా॥ తావస్త్వికస్తఇత్య్యకారరేఫవత్॥ తద్దీన్ ఋకారరే
 ఫవ ఇత్యేతత్సూత్రం మహిస్సృజ్యధ్వమిత్యత అత్యంతం బల
 మిత్యుద్యతే॥ యథా॥ సృజ్యధ్వం మహిమహిస్సృజ్యధ్వగ్ సృజ్య
 ధ్వం మహివర్చో వర్చోమహిస్సృజ్యధ్వగ్ సృజ్యధ్వంమహివర్చః॥

ననుమహిన్యజ్యధ్వమిత్యత॥ మహిద్యవివద్యవగ్రహ పూర్వఇతిష
 త్వప్రాప్తిః॥ ఋకార రేఫవతీరి తన్యనిషేధః॥ ఏతత్సూత్రద్వయ
 ప్రాప్తినరి వామాన్యోక్తస్తు సర్వత్ర విశేషానైవదృశ్యతే॥ త
 యోరేకత్రచార్హస్యే విశేషబలవాన్దన్వన్త ఇరిన్యాయేన గ్ర
 హణప్రాబల్యాత్॥ కథంషత్వప్రాప్తిర్నాస్తి॥ తథాన॥ యత్ర
 స్యాన్తహిన్యజ్యధ్వం తత్రషత్వంనపౌదుషే॥ ఋవతః॥ ప్రతిషే
 థాచ్చ మహినత్తద దత్తనాదిరి న్యాయవంచాశ్చ ద్వదనాచ్చ॥
 అత్రషత్వ నిషేధాన భవతీత్యర్థః॥ వ॥ ఏలోమేషతృతీయోనశ్చ
 న్నమన్యన్యఉచ్చకః॥ నోణంనాప్నోతి ప్రకృతావాప్నాత్యేవ
 తృతీయనః॥ ఏలోమేష తృతీయోనకారః॥ అన్నమిత్యత్రనకా
 రః॥ అన్యఇత్యత్రన్యః ఉదాత్తశ్చేత్॥ తత్ర నకారః॥ ణత్వంన
 ప్రాప్నోతి॥ కింతు॥ ప్రకృతౌ సంహితాయాం తృతీయ నకారో
 ణత్వమాప్నోతీత్యర్థః॥ యథా॥ నిశితాయాం నిర్లిన్గిణితాయాం
 నిశితాయాం నిర్వపేద్వపే నిర్లిణితాయాం నిశితాయాం నిర్వ
 పేత్॥ అన్నంప్రప్రాన్నమన్నం ప్రయచ్ఛతియచ్ఛతిప్రాన్నమ
 న్నం ప్రయచ్ఛతి॥ ప్రాన్యోన్యః ప్రప్రాన్యశ్శ్చగ్ నతిశగ్ నత్య
 న్యఃప్రప్రాన్యశ్శ్చగ్ నతి॥ సంహితాయాం తృతీయోనకారోయ
 థా॥ తాభిర్నిరస్తాభిస్తాభిర్నిరన్తేనన్తే నిస్తాభిస్తాభిర్నిరే
 న్తే॥ నిరన్తేనన్తే నిణ్ణేణ్ణేన్తే యాయానన్తే నిణ్ణే
 ణ్ణేన్తేయాః॥ వ॥ టాత్పరస్య నకారస్య ణత్వప్రాప్త మితీ
 తం॥ టాకారాత్పరస్య నకారస్యణత్వం ణకారం ప్రాప్తమి
 తి బుధైరీరితం॥ యథా॥ నృషదేవడ్వన్యషదే నృషదేవడప్పు
 షదే అప్పుషదేవన్యషదే నృషదేవడప్పుషదే॥ టాత్పరస్యఇతి

కిం॥ యన్న వంసవంయద్య న్న వ మైదైన్న వంయద్యన్న వ మైత్॥
 చ పునశ్శబై వినర్గస్య సత్వంస్యాతుపరెకృథి॥ పునరితిపదే వి
 సర్గస్య కృథితిపదే పరెసతినత్వం భవతీత్యర్థః॥ యథా॥ కృథిపు
 న్న పునస్కృథికృథి పునర్నోన॥ పునస్కృథికృథిపునర్నః॥ న
 నువివిశుః॥ పురు పునరితి॥ కృథిపిన్వపథే పరఇతి విధివిషేదనూ
 త్రద్యమై పాదై సతి వినర్గస్యసత్వంకథంస్యాదితిచేత్॥ మైవం॥
 మంథా॥ గ్రహణంత్యేక ముద్దిశ్య పదంనైక్రియతే శుతః॥ తద
 న్యత్రతునగ్రాహ్యం యజ్జటాభిమనై రితి వ్యాసశిష్య వచనానచ॥
 కించ॥ కృథ్యస్తరే పునశ్శబ్దాద్విలోమే సత్వమిష్యతే॥ నాధ్వరం
 చైతినూత్రేణ వగ్రహణేనిషిద్యత ఇతిన్యాయ పంచాశద్వచనేన
 చ పునస్కృథిత్యత్ర వినర్గస్య సత్వప్రాప్తి రేవభవతి॥ వ॥ ఇడ
 రత్రవినర్గస్యా త్పరిధిగ్రహణేపరే॥ సకారమాప్నుయాత్తత్ర గ్ర
 హణప్రబలాదినా॥ ఇడ॥ ఇతిగ్రహణే వినర్జసియ పరిధివరెసతి
 సత్వమాప్నోతీత్యర్థః॥ యథా॥ పరిధిరిడఇడ స్పరిధిః పరిధిరిడ
 ఈడిత ఈడిత ఇడస్పరిధిః పరిధిరిడ ఈడిత॥ యజమానస్యప
 రిధిః పరిధిర్యజమానస్య యజమానస్య పరిధిరిడ ఇడ స్పరిధిర్య
 జమానస్య యజమానస్య పరిధిరిడ॥ ననుఇడ స్పరిధి రిత్యత్రథ
 షవతి నిషేధేపాదై సతివినర్గస్యకథం సత్వప్రాప్తి రితిచేత్॥
 వైవం॥ ఆవిర్నిరిడ ఇతినూత్రేణ ఇడ॥ ఇతిగ్రహణ సామర్థ్యా
 దేవ విశేషబలవాన్త్యత ఇతిన్యాయేన వినర్గస్య సత్వప్రాప్తి
 రేవవిశేషః॥ వ॥ విశ్వతః క్షత్రమిత్యత్ర సవినగణస్సమాప్ను
 యాత్॥ విశ్వతః క్షత్రమిత్యత్ర వినగణః సత్వం సప్రాప్నోతీ
 త్యర్థః॥ యథా॥ క్షత్రంవిశ్వతావిశ్వతః క్షత్రంక్షత్రం విశగి

తాదా ర యథా ర య విశ్వతః క్షత్రం క్షత్రం విశ్వతాదా ర
 యః॥ ననువిశ్వతః క్షత్రమిత్యత్ర విశ్వతా శ్శనస్తమస ఇతి సూ
 త్రేణ విశ్వతా గ్రహణ సామర్థ్యాత్॥ వినర్జనీయస్య సత్త్వం
 కింనసాత్॥ సత్త్వం॥ నక్షవరఇతిసూత్రేణ వినర్జనీయస్య సంధి
 విధిరేవ నాస్తి॥ నను॥ నక్షవరఇతి సామాన్యేనోచ్యతే॥ విశ్వత
 ఇతివి శేషః॥ సామాన్య విశేషయోః విశేషా బలవానితీన్యాయేన
 సత్త్వప్రాప్తా సత్త్వాం కథం నిషేధఇతిచేత్॥ మైవం॥ కఖపా
 ర్థ్వనిమిత్తై న యత్ర సత్త్వాధికంభవేత్॥ తత్రైవక్ష పతశ్చైత్స్య
 తద్విధిర్మభవేత్క్వచిదితీన్యాయ పంచాశత్కాన్తైరుక్తత్వాత్॥
 క్షవరో వినర్జనీయః సంధివిధిం నప్రాప్నోతీత్యర్థః॥ వ॥ స్యాన్న
 కారః కేవలోనుస్వారోజ్ఞఘ్న పరోపివా॥ అన్యథర్తేణ రహితా
 ద్విమాత్రః పరిక్రీతః॥ జ్ఞపరోఘ్న పరోవామకారః కేవలో
 నుస్వార ఇతివి శేషః॥ ఏవోనుస్వారః అన్యథర్తేణరహితః॥ ద్వి
 త్వాదిరహితః ద్విమాత్రా కాలనహిత ఇత్యర్థః॥ తథాచేత్॥ అ
 న్యవర్ణస్య అను స్వారన్యకథం ప్రాప్తమితిచేత్॥ అమిత్యను
 స్వారఇతిపాణినీయే ఉక్తత్వాత్॥ అన్యవర్ణస్య అను స్వార
 త్వంసిద్ధం॥ కించ॥ ద్విమాత్రా కాలత్వాచ్చ॥ యథా॥ సం
 జ్ఞానపివై వ సంజ్ఞాన సంజ్ఞాన పివసంజ్ఞానం సంజ్ఞానమేవ
 సంజ్ఞాన సంజ్ఞాన పివసంజ్ఞానం॥ మృతాయానుస్తరణీ మనస్త
 రణీం మృతాయ మృతాయానుస్తరణీంఘ్నంతి ఘ్నత్యనుస్తర
 ణీం మృతాయ మృతాయానుస్తరణీంఘ్నంతి॥ ఏవంపరఇతికిం॥
 తంపత్నీభిః॥ బాహుంజ్యాయాహితి॥ వ॥ అప్యకారాది వచ
 నం ప్రకృతౌ కార్యభాగ్భవేత్॥ విలోమేషుచనర్వత్ర కార్య

భాజ్ఞభవత్సదా॥ అవ్యకారాదీతి యదుక్తం తత్॥ ప్రకృతౌ
 సంహితాయాం సర్వదా లోపాగమ వికారాది కార్యవిషయే
 భవతీత్యర్థః॥ అవిచ్ఛేదామైంద్రాః॥ అగో అష్టం యజమానం॥
 అవ్యకారాదివచనం విలోమేషు జటాఘన సంధిషు కార్యభా
 జ్ఞ భవతీత్యర్థః॥ యథా॥ త్వామవిద్వాన విద్వాంతాం తామ
 విద్వాన్స్త్రిగృహ్లాతి ప్రతిగృహ్లాత్యవిద్వాంతాం తామవిద్వా
 న్స్త్రిగృహ్లాతి॥ వ॥ య రౌ స్యాతాం యస్య నస్య ప్రకృతౌ తస్య
 పౌరుషే॥ యశ్చ రశ్చ రశ్చ య రౌ య కార రేఫా సంహితాయాం
 యస్య న కారస్య స్యాతాం తస్య న కారస్యైవ పౌరుషే జటా
 ఘన సంధిషు అన్యస్వర పరోపి స్యాతాం యథా॥ ఏతాన్మోషాన్
 అపుష్యత్॥ ఉదయాన్ అజస్రం॥ విలోమేషు యథా॥ న ఏతాన్
 తాన్ధ్వన ఏతాన్మోషాన్మోషాన్ ఏతాన్ధ్వన ఏతాన్మోషాన్॥ అ
 ధాన పత్నాన్ధ్వన పత్నాన్ అధా ధాన పత్నాన్ ఇంద్ర ఇంద్రన్
 పత్నాన్ అధా ధాన పత్నాన్ ఇంద్రః॥ వ॥ నిషేధః ప్రకృతౌ
 యస్య విలోమే తస్యై భవత్॥ ప్రకృతౌ ఆక్షేయస్య న కార
 స్య య రౌ నిషేధా భవతః॥ పౌరుషే జటాఘన సంధిషు తస్య న
 కారస్యైవ నిషేదౌ స్యాతాం॥ యథా॥ అమిత్రా నుదుడమిత్రా
 నమిత్రా నున్నయామినయామ్య దమిత్రా నమిత్రా నున్నయా
 మి॥ అదితిశ్చ పయాంఛ్రీ పయానదితి రదితి శ్చ పయానీతి శ్ర
 పయానదితి రదితి శ్ర పయానీతి॥ వ॥ అనన్యస్వర సంమిశ్రాత్
 త్త్వైదయతాత్పదాత్॥ ఉత్వాజ్జటాదిషు హ్యత వాగ మోద్ధర
 ణ్మరితః॥ అనన్యస్వర సంమిశ్రౌ న భవతీత్యనన్యస్వర సంమిశ్రః॥
 తస్మాత్॥ అనన్యస్వర సంమిశ్రాత్ తత్ తస్మాత్ తాభ్యాం అ

యుతాత్ వదాత్ ఊత్వాత్ అచ్చరస్సన్ నంధికారేవకారాగ
 మస్యాద్॥ యథా॥ సేదిత్స సేదుపు విత్స సేదు॥ నఉవునసఉవే
 కవిగ్ శవర్తనిరేకవిగ్ శవర్త నిరునసఉవేకవిగ్ శవర్తని॥
 అనన్యస్వరసంమిశ్రాదిరిక్తిం॥ ఉతుతూత్వై వైతూత్వై॥ ఉషు
 ణో నస్సూషుణ ఉతయ ఉతయె నస్సూషుణ ఉతయె॥ తత్త స్తా
 యుతాదిరిక్తిం॥ నత స్తాత్త స్తాత్స నత స్తా దూత స్తాత్స నత స్తాదు॥
 ఇనుపువిదిదుతత్తద్విదిదుతత్॥ దాదంకారాదిరిక్తిం॥ అతిష్ఠిపా
 3 య జపతా 3 ఉయ జపతా 3 వతిష్ఠిపా 3 అతిష్ఠిపా 3
 య జపతా 3 వితీరియ జపతా 3 వతిష్ఠిపా 3 అతిష్ఠిపా 3 య
 జపతా 3 వితి॥ వ॥ ఏత్వమవర్తపూర్వేతా వివర్ణోత్తర ఆప్పు
 తః॥ అవర్ణశ్చాసా పూర్వశ్చ అవర్ణపూర్వః॥ తస్మిన్॥ ఇవర్ణా
 శ్చాసా పుత్తరశ్చ ఇవర్ణోత్తరః॥ తస్మిన్॥ అవణ్పూర్వే ఇవ
 ణోత్తరే సతి ఉభే అక్షరే నంధితః ఏకారమాపుతః॥ య
 థా॥ ఏతీత్యేత్యాహాత్యేతీతీత్యాహ॥ అపేతేతా పాపేతేతా పా
 పేతేతి॥ వ॥ ఇవణ్పూర్వత్వమైదై ద్వావర విత్వమవాపుతః॥
 అవణ్పూర్వత్వ మన్వాది శతీత్యపిశబ్దః అవణ్పూర్వే ఉవ
 ణ్పరే సతి ఉభే అక్షరే నంధితః ఏకారమాపుతః॥ యథా॥
 అదంతువువదం త్యదంతువైవైవౌదం త్యదంతువేవ॥ ఉపా
 గామగాముపాపాగామిత్యగాముపాపాగామితి॥ సాన్నిధ్యాద
 వణ్పూర్వఇరిలభ్యతే॥ అవణ్పూర్వే ఏకారే వికారే వాప
 రేసతి ఉభే అక్షరేనంధి॥ తః ఏకారమాపుతః॥ యథా॥ రా
 ధ ఆరాధౌ రాధ విత్యేత్యారాధౌ రాధవితి॥ విత్యేత్యేతిసేమచ్యు
 తగ్ సేమచ్యుత మైత్యేతిసేమచ్యుతం॥ అచ్చైత్యేత్యచ్చచ్చైత్య

త్యత్యత్యచ్చచ్చత్యతి॥ ఇర్యాహః హేతీత్యాహైంద్రింశ్చ ద్యా
 హేతీత్యాహైంద్రింశ్చ॥ వ॥ ఓదౌదౌకారమయమేదవమో దత్వ
 రోనచేత్॥ విదాయమాకారశ్చాప్నోత్య వణాపూర్వః॥ అవ
 ణాపూర్వే ఓత్ ఓకారోవా ఔకారో వాపరశ్చేత్॥ సంధి
 తః, ఉభే అక్షరే ఔకారమావృతః॥ యథా॥ అరుంకౌషధీ
 ర్షధీరరుంధారుం ఛౌషధీర్వనస్పతీ వనస్పతీ నోషధీరరుం
 ధారుం కౌషధీర్వనస్పతీ॥ ఔద్గ్రహణస్యోద్గ్రహణత్వమా
 ద్గ్రహణత్వమాద్గ్రహణస్యోద్గ్రహణస్యోద్గ్రహణత్వమృచ
 ర్షాద్గ్రహణత్వమాద్గ్రహణస్యోద్గ్రహణస్యోద్గ్రహణత్వ
 మృచా॥ ఏత్ ఏకారః॥ అయమితి వికారమాపద్యతే॥ ఓత్ ఓకా
 రః॥ అవమితి వికారమాపద్యతే॥ అకారాదన్యన్వర పరశ్చేత్॥
 యథా॥ అగ్రిగుపై గ్రిగ్రిగ్రిగుపై గ్రిగుపై గ్రి ఇమమిమమగ్రి
 గ్రి గుపై గ్రి గుపై గ్రి ఇమం॥ అవాదేశోయథా॥ ఉవెనై వళు
 వెవాస్యాన్యై వళువెవాన్య॥ ఇదువువిదిదు హేతాహేత విదిదు
 హేతా॥ ఉచచవుచైనమేనం చవుచైనం॥ అకారాదన్యన్వరప
 రఇతికిం॥ అగ్రిఅగ్నిమగ్ని మగ్రిత్ర అగ్నిగ్ రాయోరాయో
 గ్ని మగ్రిత్ర అగ్నిగ్ రాయః॥ అన్విదిదన్వన్విదనుమతే
 నుమత ఇదన్వన్విదనుమతే॥ వ॥ విదాయ మావమాకారశ్చా
 ప్నోత్యేవాద్వరేతథా॥ విత్ వికారః అయమితి వికారమా
 ప్నోతి॥ ఔత్ ఔకారః॥ అవమితి వికారమాప్నోతి॥ అద్వరే
 నతి॥ యథా॥ ఆసామహ ఏవే వాసామహ ఆసామహ ఏవేమా
 విమావే వాసామహ ఆసామహ ఏవేమా॥ పూతావేవైవ పూతౌ
 పూతావేవైవనావేనావేవపూతౌ పూతావేవైవనా॥ వ॥ ఋకారో

ధైవణః పూర్వై వికారమాపుతః॥ ఋకార పరే అవణః
 పూర్వేనతి ఉభే అక్షరైసంధితః॥ అరమితి వికార మాపుతః॥
 యథా॥ ఏషగ్గృగైషష్ఠ్యర్థదేవత్యాసర్వదేవత్యవగ్గైషష్ఠ్య
 ర్వదేవత్యా॥ ఏషగ్గృగైషష్ఠ్యర్వాణి సర్వాణ్యగ్గైషష్ఠ్య
 ర్వాణి॥ ఋధ్యతేపాపధ్యత ఋధ్యతేపనైవా అపధ్యత ఋ
 ధ్యతేపనై॥ అవణః పూర్వజ్జతికిం॥ యద్యచ్చచియద్యద్యచ్చధ్య
 ధ్యచి యద్యద్యచ్చధి॥ ఋకారపరజ్జతికిం॥ ఏహీహ్యహీ మాని
 మాని హ్యహీమాన్॥ వ॥ ఓపప్రావచపూర్వశ్చే దారమృత్పర
 ఆపుతః॥ ఆ॥ ఉప॥ ప॥ అవ॥ ఏవంపూర్వః॥ ఋకారపర
 శ్చేత్ ఉభయోస్సంధీయమానై అరమితి వికారమాపుతః॥ య
 థా॥ ఋచంసాదయతి సాదయత్యార్చర్చా సాదయతి స్వయా
 స్వయా సాదయత్యార్చర్చా సాదయతి స్వయా॥ ఋతవ్యాఉ
 పాపార్తన్యా ఋతన్యా ఉపదధాతి దధాత్యుపార్తన్యా ఋత
 వ్యా ఉపదధాతి॥ ఋషభముపాపాన్ షభ మృషభముపయంతి
 యంత్యుపాన్ షభ మృషభముపయంతి॥ ఋతునా ప్రప్రార్తున
 ర్తునా ప్రేష్యష్యప్రార్తు నర్తునా ప్రేష్య॥ ఋతానామనానా
 ర్తునా మృతానామ వరుంధేరుంధేనార్తునామృతానామవరుం
 ధే॥ ఏవం పూర్వజ్జతికిం॥ ఋధ్యతే పాపధ్యత అధ్యతేపనై
 వాఅపధ్యత ఋధ్యతేపనై॥ తమృగృక్తంత మృగుదుదృక్తంత
 మృగుత్॥ ఋగుదుదృగృగుదయ చ్చదయచ్చ దుదృగృగుదయ
 చ్చత్॥ ఐత్యైత్యైతితత్తదైత్యైతితత్॥ వ॥ ఏషాంసంధావుదా
 త్తశ్చే దుదాత్తస్సందిరుచ్యతే॥ ఏషాం ఏతత్వ మవర్ణపూర్వై
 త్యాదివచనోక్త గ్రహణానాం నవర్ణదీర్ఘగ్రహణానాంచ సం

దౌ పూర్వతః పరతః ఉభయతోవా ఉతాత్త శ్చేత్ ఏకఏవ ఉ
 తాత్త స్యాత్॥ యథా॥ భక్షభక్షభక్షే హీహ్యభక్షభక్షేహి॥ ఇదే
 దిదాగ నీగంతిగ నీగంత్యేదిదాగ నీగంతి॥ ఇత్యాహ హీతీత్యాహ
 హీహహహహీహహహహహహి॥ గాతుమితే
 త గాతుం గాతుమితే తీతీత గాతుం గాతుమితే॥ వక్ష్యంతీవేవ వక్ష్యం
 తీవక్ష్యంతీవేదిదివ వక్ష్యంతీవక్ష్యంతీవేత్॥ ఇవేదిదివేవదేదివేవ
 దా॥ వ॥ స్వారస్సంధిశ్చవి శ్చేయో నిత్యస్వారానుదాత్త యో॥
 నిత్యస్వారశ్చ అనుదాత్తశ్చ నిత్యస్వారానుదాత్తై తయోస్సం
 ధిః స్వరితా భవతీత్యర్థః॥ యథా॥ ఛవ్యోపా కృతాయోపాకృ
 తాయ ఛవ్యాఛవ్యోపాకృతాయ స్వాహస్వాహపా కృతాయ
 ఛవ్యాఛవ్యోపాకృతాయ స్వాహా॥ క న్యవేవక న్యాక న్యవతున్నా
 తున్నేవక న్యాక న్యవతున్నా॥ యాజ్యైషేషాయాజ్యాయాజ్యై
 షావైవా ఏషాయా జ్యాయాజ్యైషావై॥ క్వాస్యాన్యక్వా
 క్వాస్యాహవనీయ ఆహవనీయోన్యగ్వా ౨ క్వాస్యాహవనీయః॥
 నిత్యస్వారఇతికిం॥ దేవతయాచ్ఛాచ్ఛ దేవతయా దేవతయా
 త్తైత్యేత్యర్థః దేవతయా దేవతయాత్తైతి॥ ఇత్యుత ఏకద్వ
 చనలక్షణేనస్వరితా నస్యాత్॥ కింతు॥ ఉచ్ఛాదుత్తరతా నీచస్వ
 రితం ప్రతిపద్యత ఇతివచననస్వరిత స్యాత్॥ అనుదాత్త ఇతికిం॥
 అధక్వక్వాధాధక్వతానూనప్త్రం తానూనప్త్రం క్వాధాధ
 క్వతానూనప్త్రం॥ వ॥ అనుశబ్దఉకారస్య యదివస్యాజ్జటాది
 షు॥ లుప్తాకార స్సంహితాయాం వినాకారో నలుప్యతే॥ అన్వి
 త్యుత ఉకారస్య వకారా దేశేయది జటాఘనసంధిషు అకా
 రో నలుప్యతే॥ సంహితాయాం లుప్తాకారోవినా॥ అసోఅన్వ

న్వపాపా అన్వచారిష మచారిష మన్వపాపా అన్వచారిషం॥నం
 హితాయాం లుప్తా కారోవినతికిం॥ అనుగామై గామై అన్వనుగా
 మై న్వనుగామై అన్వనుగామైను॥ గామైన్వనుగామై గామైను భ
 గోభగోగామై గామైనుభగః॥ వ॥ ప్రకృతౌ హల్పరెద్వర్వోహస్వ
 మశ్వపదంయది॥ అగ్నయో అగ్నయోత్రైవ హ్యలోపస్యాత్తు
 పారుషే॥ ప్రకృతౌ సంహితాయాం అధ్వర్వో ఇతిగ్రహణే హ
 ల్పరెనతి అశ్వరిపదం హ్రస్వభాక్యేత్॥ అధోగ్రహణ పూర్వ
 మధో ఇత్యత్రచ అగ్నయః పూర్వమగ్నయ ఇత్యశ్రిచ పారు
 షే జటాఘనసంధిషు అకారోనలుప్యతే॥ యథా॥ అధ్వర్వోను
 చగ్గ్నుశ్రిచచమధ్వర్వో అధ్వర్వో న్నుశ్రిచ మానుశ్రిచ మధ్వర్వో అ
 ధ్వర్వో న్నుశ్రిచమా॥ ప్రకృతౌ హల్పరఇతికిం॥ అధ్వర్వో వెరవెర
 ధ్వర్వోధ్వర్వోవెరపా 3 అపా 3॥ అవైరధ్వర్వోధ్వర్వో వెర
 పాః 3॥ అశ్వాజనిప్రచేతనః ప్రచేతసో అశ్వాజన్యశ్వా జనిప్ర
 చేతసోశ్వానశ్వా న్నుశ్చేతసో అశ్వాజన్యశ్వా జనిప్రచేత సో
 శ్వాక॥ హ్రస్వఇతికిం॥ దేవహూతమాగ్ అశ్వాగ్ అశ్వాందేవ
 హూతమాందేవ హూతమాగ్ అశ్వాగ్ అగ్నాగ్నాశ్వాం దేవ
 హూతమాందేవ హూతమాగ్ అశ్వాగ్ అగ్నా॥ భరంతోశ్వాయా
 శ్వాయా భరంతో భరంతోశ్వాయేవ వాశ్వాయ భరంతో భ
 రంతో శ్వాయేవ॥ నూగ్నయో అగ్నయోనూ నోగ్నయః ప
 వ్రీయః పప్రయో అగ్నయోనోనూగ్నయఃపప్రయః॥ యానగ్న
 యో అగ్నయోయాకా యానగ్నయో న్వతవ్యంతా న్వతవ్యం
 తాగ్నయోయాన్ యానగ్నయోన్వతవ్యంతః॥ అథోయోయో
 థో అథోయ ఇషుధిరిషు ధిన్యోథో అథోయ ఇషుధిః॥ అథోఘా

ర్వభితికిం॥ అథాయోథా॥ వ॥ నిమిత్తంవాపిలక్ష్యంవా ద్విపద
 గ్రహణంయది॥ పృథక్రమే కార్యమే కేన విలోమేషు ద్వయే
 నచ॥ నిమిత్తినః గ్రహణన్య పూర్వనిమిత్తం పరనిమిత్తంవా ల
 క్ష్యం నిమిత్తినా ద్విపదగ్రహణం పదద్వయ గ్రహణం యది
 క్రమే ఏకపదేనపత్వణత్వాధికార్యం భవతి॥ విలోమేషు జటా
 ఘనసంధిషు పదద్వయే నైవ కార్యంభవతీత్యర్థః॥ క్రమేయథా
 గృహ్యమ్యగ్గి॥ అగ్రాగ్నిం॥ స్వానాసోదివి॥ దివిషంతు॥ విలో
 మే యథా॥ స్వానాసోదివి దివిస్వానాన స్వానాసో దివిషంతు
 సంతుదివి స్వానానస్వానా సోదివిషంతు॥ ఆగ్రాగ్నిమగ్ని మ
 గ్రాగ్రాగ్ని రాయోరాయోగ్ని మగ్రాగ్రాగ్ని రాయః॥
 తెస్మిన్నస్తిం తెతెస్మిన్ యజ్ఞేయజ్ఞే ఆస్మింతెతెస్మిన్ యజ్ఞే॥ వి
 ద్తనాపస మస్మిన్నస్మిన్ విద్తనాపసం విద్తనాపస మస్మిన్ య
 జ్ఞేయజ్ఞే అస్మిన్ విద్తనాపసం విద్తనాపస మస్మిన్ యజ్ఞే॥
 వ॥ సంయుతోధ్వో హ్రస్వపూర్వోనుస్వార్వో ద్విత్వ మాపు
 యాత్॥ సంయుతః ఉర్వోయన్యనః సంయుతోధ్వో హ్రస్వ
 పూర్వో యన్యనః హ్రస్వపూర్వః॥ హ్రస్వపూరః అనుస్వారః॥
 ద్విత్వమాప్నోతి॥ సంయుతోధ్వనతి॥ యథా॥ కిన్ స్విధ్వన్వి
 త్కంకిన్స్విదానీ దానీత్త్వత్కంకిన్ స్విదానీత్॥సంయుతో
 ధ్వభితికిం॥అగ్ శునాతేతేగ్ శునాగ్ శునాతే అగ్ శురగ్ శునైగ్ శు
 నాగ్ శునాతే అగ్ శు॥ హ్రస్వపూర్వభితికిం॥ పితృయజ్ఞంత్రం
 బకాగ్ స్త్రీంబకాన్పితృయజ్ఞం పితృయజ్ఞం త్యగ్ంబకాగ్
 స్త్రీతీయసవనం తృతీయ సవనం త్ర్యంబకాన్పితృయజ్ఞం పి
 తృయజ్ఞం త్యగ్ంబకాగ్ స్త్రీతీయ సవనం॥ వ॥ ద్విత్వప్రా

పోత్యనుస్వారో హ్రస్వసంయోగమధ్యగః॥ ద్విత్వంతత్రైవ
 యోగాదెర్వ్యంజనస్యభవేత్స్పదా॥ యత్రహ్రస్వసంయోగ మ
 ధ్యానుస్వారస్య ద్విత్వంభవతి॥ తత్రైవ తద్విత్వానుస్వారా
 త్పరస్య సంయోగస్య ఆదివ్యం జనం ద్విత్వంప్రాప్నోతీత్యర్థః॥
 యథా॥ సగ్ శ్రవాహహ సగ్ శ్రవాస సగ్ శ్రవాహ సౌవర్చనస
 సౌవర్చన సోహసగ్ శ్రవాన్సగ్ శ్రవాహ సౌవర్చనసః ॥ త
 త్త్వంయుతాదివ్యం జనస్య స్వరపూర్వత్వాభావాత్॥ ద్విత్వంక
 థం పాప్తమితిచెత్॥ వ॥ విదర్శ్యధ్యస్తనాసిక్యో నవిరోధాభవే
 త్స్పృతః॥ తత్ప్రత్యగ్గౌతి కార్యాణి వస్థానాం ధగ్గుపవత్వితివ
 చనన తత్త్వంయుతా దితివ్యంజనస్య ద్విత్వప్రాప్తిరవ్యయేవ॥ ట
 పూర్వోలశ్చటశ్చాపితయో స్సంధిర్యథాభవేత్॥ జటాదిషు ప్రప
 ద్యేతాం ద్విత్వశ్చత్వముభాతథా॥ టకారః పూర్వోయుస్యస్యః
 టపూర్వః లకారః ఏషః టకారశ్చ ఉభా టకార లకారౌ
 తయో స్సంధీయమానె జటాఘన సంధిషు ద్విత్వశ్చత్వం ప్రపద్యే
 తామిత్యర్థః॥ యథా॥ లభతేవిద్విల్లభతే లభతే విద్వేనైవిల్లభ
 తే లభతే విద్వే॥ వ॥ లవయోస్సంయుతోయత్ర స్వరితోద్య
 త్యతేయది॥ లకారౌత్ర విశేషేణ ద్విత్వమాప్నోతినర్వతః॥ ల
 కారశ్చ వకారశ్చ లవౌతయోస్సంయోగః స్వరితౌ భవేద్య
 దిలకారః ద్విత్వమాప్నోతీత్యర్థః॥ యథా॥ తతోబిల్వోబిల్వస్త
 తస్తతో బిల్వఉదుద్బిల్వ స్తతస్తతో బిల్వఉత్॥ స్వరితఇతికిం॥
 దధాతిభవతి॥ బైల్వోయుపోయుపా బైల్వోబైల్వో యూపా
 భవతి భవతి యూపా బైల్వోబైల్వో యూపాభవతి॥ ఇత్యత్ర
 ద్విత్వం నాస్తి॥ వ॥ వాసశ్శబ్దాదనుస్వారో నపూర్వాంగస్తు

కారకే॥ భద్రంచ నహసం జానం లోకస్తుభ్యమితి॥ పంచప్ర
 భానాం కారకసం జా॥ తేషుపంచప్రభాషైషు వాసశ్శబ్దాత్పరః
 అనుస్వారః పూర్వస్వరాంగౌనభవతి॥ యథా॥ విశ్వరూపాణి
 వాసాగ్సి॥ కారకఇతికిం॥ వాసాగ్సిమమగావశ్చ॥ వ॥ భవే
 దప్యపపూర్వస్వభస్య పూర్వాగమస్తృతః॥ అపి॥ అప॥ ఏవం
 పూర్వస్వభకారస్య పూర్వాగమోభవేదిత్యర్థః॥ యథా॥ అ
 నుభందాగ్సి చందాగ్స్యస్వను భందాగ్స్యపాపచ్ఛందాగ్
 స్వస్వను భందాగ్స్యప పాప చ్ఛందాగ్ స్వస్వను భందాగ్
 స్వప॥ చిద్రమప్యసి చ్ఛిద్రం చిద్రమపిదధాని దదాత్యపిచ్ఛిద్రం
 చిద్రమపిదధాని॥ ఏవం పూర్వఇతికిం॥ అనుభందాగ్సి చం
 దాగ్స్యస్వను భందాగ్సి॥ వ॥ అనుస్వారో వినర్గంత్యోన
 కారో సంయుతస్తథా॥ ఏతే భవంతి పూర్వాంగాస్వరభక్తిశ్చ
 సర్వతః॥ అనుస్వారశ్చ వినర్గశ్చ పదాంత్యవర్గశ్చ అసంయు
 తోనకారశ్చ ప్రచయోధ్యవ్యతిరిక్త స్వరభక్తిశ్చ॥ ఏతేపూ
 ర్వాంగాభవంతి॥ సగ్నమిథిత్వగ్నగ్నగ్న సమిద్యువసెయవ
 స ఇత్సగ్నగ్నగ్న సమిద్యువసె॥ ట్తమారుక్తోరుక్తః ట్తమట్త
 మారుక్తో అంతరంతారుక్తః ట్తమట్తమారుక్తో అంతః॥ అహ
 గ్నిదగ్నిదాహహగ్నిదగ్నినగ్నిదాహహగ్నిదగ్నిన్ ॥ అ
 సంయుతోనకారోయథా॥ ఏతాః హూమాః హూమానితా
 నితాన్ హీమానజహపురజహపుర్ హూమానితానితాన్ హీ
 మానజహపుః॥ స్వరభక్తిర్యథా॥ ఋషభముపోపాత్ షభమృష
 భము పదధారి దధాత్మపాత్ షభ మృషభము పదధారి॥ వ॥
 యోగాద్యపి పరాయుక్తం పూర్వాంగవ్యం జనంస్తృతం॥

సంయోగాదివ్యూహనం చపరస్వరేణ అనంయుక్త వ్యంజనంచ
 పూర్వస్వరాంగ మేవ భవతీత్యర్థః॥ యథా॥ మర్త్యేషామర్త్యే
 షుమర్త్యేష్య తీత్యా మర్త్యేషు మర్త్యేష్యేతి॥ పరస్వరేణ అనం
 యుక్తం వ్యంజనం॥ యథా॥ వ్యతిషజెత్తీన్త్రీవ్యతిషజెద్వ్య
 తిషజెత్తీన్త్రీవేవస్త్రీవ్యతిషజెద్వ్యతిషజెత్తీన్త్రీవే॥ వ॥ అ
 దేశ ఊష్మణస్సర్శో నపూర్వాంగా భవత్సదా॥ ఊష్మణః ఆ
 దేశస్సర్శః పూర్వాంగా నభవే దిత్యర్థః॥ యథా॥ శ్శశ్శుగ్రీణస్త
 త్తశ్శశ్శుగ్రీణ శ్శశ్శుగ్రీణస్త శ్శురుషాణాం పురుషాణాంశ శ్శశ్శుగ్రీణ
 శ్శశ్శుగ్రీణస్తశ్శురుషాణాం॥ ఊష్మదేశస్సర్శశ్శతికిం॥ జీవంతియ
 ద్యజ్జీవంతి జీవంతియత్పాజ్జ్యజ్జీవంతి జీవంతియత్పాజ్॥
 వ॥ నశ్యతీ మిధునీత్యత—ప్రకృతౌతు నిషేధభాక్॥ ప్రకృతౌ
 ఆన్ మిధునీశ్యతీ ఇతి ప్రగ్రహణద్వయోః ప్రగ్రహత్వాత్॥ సం
 ధివిదిర్నాస్తి॥ యథా॥ మిధునీ అభవన్నభవన్మిధునీ మిధునీ అ
 భవంతానుతా న్వభవన్మిధునీ మిధునీ అభవంతాను॥ శ్యేతీఅకు
 రుతాకురుత శ్యేతీశ్యేతీ అకురుత తత్తద కురుత శ్యేతీ శ్యేతీ అకు
 రుతతత్॥ ప్రకృతావిరికిం॥ అథమిధునీ మిధున్యథాథ మిధునీభ
 వతా భవతా మిధున్యథాథమిధునీభవతః॥ వ॥ ఇవన్మోకార
 యోస్యాతాం యవా పుదాత్తయోః క్రమాత్॥ పరోనుదాత్త
 స్వరితస్సస్వారః త్రైప్రఉచ్యతే॥ ఇవన్మగ్గశ్చ ఉకారశ్చ ఇవన్మో
 కార తయోరుదాత్తయో రివన్మోకారయోః యశ్చవశ్చయ
 వౌక్రనూత్॥ ఇవన్మగ్గస్య యకార ఉకారస్య యవకారః తౌ
 స్యాతాం తయోరి వన్మోకారయోః పరః అనుదాత్తః స్వరిత
 మాపద్యతే॥ యథా॥ అస్యాంగిరస్యాంగిరస్యస్య స్యాంగిరస్యా

గ్గంమదా ఊర్ణంమదా అంగిరస్యస్య స్యాంగిర స్యుర్ణంమ
 దా॥ ఋచ్యశ్యద్యుచ్యు చ్యశ్యక్షరాణ్య క్షరాణ్య ద్యుచ్యు
 చ్యశ్యక్షరాణి॥ త్రిమాత్రాకాలం॥ అతిష్ఠిపా 3 యజ్ఞపతా 3
 ఉయజ్ఞపతా 3 వతిష్ఠిపా 3 యజ్ఞపతా 3 వితీరి యజ్ఞ
 పతా 3 వతిష్ఠిపా 3 అతిష్ఠిపా 3 యజ్ఞపతా 3 వితి॥
 వ॥ అఖండపదమధ్యస్థ స్వర్యతే యవసంయుత॥ అపూర్వోసి
 చపూర్వో వాసిస్వారో నిత్యజరిత॥ అఖండంచ తత్ పదం
 చ అఖండపదం తస్మిన్ శ్చేత్తిత్యఖండ పదమధ్యస్థః స్వరితః
 యకారసహితో వకారసహితోవా అపూర్వః పూర్వాబాపూ
 వా అనుదాత్త పూర్వోవాస్వర్యతేచేత్ సస్వారః నిత్యస్వరిత
 ఇత్యర్థ॥ యథా॥ అథక్వక్వాదాథక్వతానూనప్త్యం తానూన
 ప్త్యం క్వాదాథక్వతానూ నప్త్యం॥ స్పృశాతి పితృదేవత్యం
 పితృదేవత్యగ్ స్పృశాతి స్పృశాతి పితృదేవత్యగ్ హిహిపితృ
 దేవత్యగ్ స్పృశాతి స్పృశాతి పితృదేవత్యగ్ హి॥ వ॥ నానాప
 దస్థో నిహత ఉచ్చాధ స్వరితోభవేత్॥ స్తోయంప్రాతిహత ప్రా
 క్తో నస్వారోదాత్త ఉత్తర॥ నానాపదస్థః భిన్నపదస్థః ఉచ్చ
 అధః పూర్వః యస్యసః ఉచ్చాధః అనుదాత్తః స్వరితోభవేత్॥
 సస్వరితః ప్రాతిహత ఇతివిశ్లేయ॥ యథా॥ సహవాససహేవా
 చహస సహేవాచ॥ యద్వోచై యద్యవో వయం వయం
 చై యద్యట్వావయం॥ స్వారశ్చ ఉదాత్తశ్చ స్వారోదాత్తౌ స్వా
 రోదాత్తౌ పరౌయత్త్యత్స తథోక్త॥ స్వారోదాత్త పరశ్చేత్
 స్వరితో నభవతీత్యర్థ॥ యథా॥ ఉదుపువుదుదుత్యంత్యముపుదు
 దుత్యం॥ వ॥ అకారేణానుదాత్తేన సంమిశ్రఉచ్చవిచ్ఛది॥ సస్వ

ర్యతే చాభినిహిస్సస్వరో జ్ఞాయతే బుధైః॥ ఉచ్చశ్చ సౌవిచ్ఛ
 ఉచ్చవిజ ఉదాత్త ఏకారఃకారోవా అనుదాత్తాకారేణ సం
 మిశ్రః ఏకత్వం ప్రాప్యన్వరితస్యాత్ సోభినిహితవిజ్ఞయః॥
 యథా॥ అరతీయత స్సహస్వ సహస్వారాతీయతో రాతీయత
 స్సహస్వపృతనాః పృతనాస్సహస్వారాతీయతో రాతీయత స్స
 హస్వపృతనాః॥ వ॥ ఉకారాదుచ్చకాన్నీచ ఉకారెపరత
 స్థితే॥ ఉభయోస్సంధితపోక్త ప్రక్షిప్త స్వరతో బుధైః॥ ఉదా
 త్తానుకారాత్ నీచ ఉకారెపరేసతి ఉభయో సంధీయమానై
 ప్రక్షిప్త స్వరతో భవే దిత్యర్థః॥ యథా॥ ఊహసూహ మహమహ
 సూహమహః ఊహసూహప్రతిచక్ష్యో ప్రతిచక్ష్యసూహప్రతిచక్ష్యో
 తాసానుపుతాసాం తాసానుపుతూతాసాంతాసానుపు ॥ ఇ
 కారపరజిహికిం॥ ఊహతిదిత్వ దిత్వహత్యూహతి దిత్వేవైవ
 దిత్వహత్యూహతి దిత్వేవ॥ వ॥ వివృత్యాం పదయోరుచ్చాన్నీ
 చస్వారః పరోభవేత్॥ సపాదవృత్తా విజ్ఞయో నూదాత్త స్వ
 రిలోత్తర ॥ పదయోః వివృత్యాం వ్యక్త ఉచ్చాత్పరఃసీచఃస్వ
 రిలోభవేత్॥ సస్వరితః పాదవృత్త ఇతివిజ్ఞయః॥ యథా ॥ ఉ
 పశయ ఉపశయ ఉపశయ ఉపశయ ఉపశయ ఉపశయే భ్రా
 తృవ్యాపనుత్యై భ్రాతృవ్యాపనుత్యా ఉపశయ ఉపశయ ఉప
 శయ ఉపశయే భ్రాతృవ్యాపనుత్యై॥ తె ఏనమేనంతేతే ఏన
 మభ్యాంతే ధ్యేనంతేతే ఏనమభి॥ నఉపుసనఉవే కవిగ్ శవర్తని
 కై కవిగ్ శవతన్విరుసనఉవే కవిగ్ శవతన్విః॥ సపాదవృ
 త్త॥ ఉదాత్తపరోవా స్వరిత పరోవా నభవతీత్యర్థః॥ యథా॥
 తెపివైనం॥ పదయోర్వివృత్తి రితికిం॥ ప్రఉగం॥ ఉదాత్తాత్

రతా నీచఆపు యాత్స్వరితంపదె॥ సోయంతైరోవ్యం జన
 స్యాన్నోదాత్త స్వరితోత్తరః॥ పదె అఖండపదె ఉదాత్తత్వ
 రః అనుదాత్తః స్వరితమాప్నో తీత్యర్థః॥ సోయం॥ సోయంతై
 రోవ్యం జనస్వరితః॥ యథా॥ అచ్చానాక సామం భవతి భవ
 త్యచ్చానాక సామమచ్చానాక సామం భవత్యశ్వస్యాశ్వస్య భ
 వత్యచ్చానాక సామమచ్చానాక సామంభవత్యశ్వస్య ॥ ఆ
 యంస్వరితః ఉదాత్తపరోవా స్వరిత పరోవా నభవతీత్యర్థః॥
 యథా॥ అశ్వయతోయతోశ్వశ్వయతో ప్రతిష్ఠితో ప్రతిష్ఠితో
 యతో శ్వశ్వయతో ప్రతిష్ఠిత ॥ తన్యక్వా ౨ క్వతన్యతన్య
 క్వసువర్గస్సువర్గః క్వతన్యతన్యక్వసువర్గ ॥ వ॥ స్వారోస్తరై స్థి
 త స్వార స్వాంత్యో నిచోణమాత్రకః॥ పూర్వస్య కంపసంజ్ఞా
 స్యా ద్రస్వశ్చదీర్ఘ మెతినః॥ స్థిత స్వారో నామనిత్యః త్రైప్రః ఆ
 భినిహతః॥ ప్రల్లిప్త ఇత్యర్థః॥ స్థినిత్యస్వారస్య స్వారోత్తరై సరి
 అంత్యః అణుమాత్రకః కంపస్వరస్య అష్టమోభాగః నీచః అ
 నుదాత్తస్యాత్ సః కంపసంజ్ఞాస్యాత్ నకంపస్వరః ద్రాస్వ
 శ్చ దీర్ఘమాప్నో తీత్యర్థః॥ యథా॥ అర్క-౨ర్క-౨ర్క-౨ర్క-
 ౨ర్క-౨ర్క-౨ శ్చియతే చీయతే ర్క-౨ ర్క-౨ ర్క-
 ర్క-శ్చియతే॥ ఇత్యభినిహతకంప ॥ నిత్యకంపోయథా॥ అబ్రవీ
 ద్యో యోబ్రవీదబ్రవీద్యో మద్దై వత్యం మద్దైవత్యాం ౨ యో
 బ్రవీద బ్రవీద్యో మద్దై వత్యం॥ అనయద్యోనయదనయద్యో
 రాజన్యో రాజన్యో ౨యో నయదనయద్యో రాజన్యః॥ అన్వ
 క్రమతతేతేన్వాక్రమతాన్వాక్రమతతే ద్వి దేవత్యాం ద్వి దే
 వత్యాం ౨ తే న్వాక్రమతా న్వాక్రమతతే ద్వి దేవత్యాన్ ॥ ఆ

నూచీనగ్ హిహ్యనూచీన మనూచీనగ్ హిమనుష్యామనుష్యాహ్య
 నూచీన మనూచీనగ్ హిమనుష్యాః॥ యద ర్యే అ ర్యే యద్యదర్య
 వినవనూ ర్యే యద్యదర్యవినః॥ త్రైవ్రకంపాయథా॥ ఇత్యాహ
 హాతీత్యాహైవై అ హ్యహాతీత్యాహైవై॥ అన్యూర్వ్యోర్య
 న్యన్యూర్వీచచార్యన్యన్యూర్వీచ॥ ఏవైవైవైవై అ ఏవైవైనా
 మేనామేనైవై అ ఏవైవై నాం॥ ఏవైవై అ ఏవైవై వైవై ఘ లోకే
 ఘ లోకేవైవైవై ఘలోకేఘ॥ ప్రజ్ఞిష్టకంపాయథా॥ ఉభిద
 త్యూరూరియా త్థిదత్యు త్థినత్యుర్వంతరిక్ష మంతరిక్షమురూ త్థిద
 త్యు త్థినత్యు ర్వంతరిక్ష మంతరిక్షమురూత్థిదత్యు త్థిదత్యు ర్వం
 తరిక్షం ॥ ఏతేష్వితికిం ॥ వ ॥ స్వారాత్పరా వనుస్వార
 నాదౌ తత్సార మాపుతః ॥ తదనుస్వార నాదాభ్యాం
 పూర్వస్వర ఉదాత్తవత్॥ అనుస్వారశ్చ నాదశ్చ అనుస్వారనా
 దౌ స్వరితాత్పరా అనుస్వారనాదౌ తత్స్వరితం ప్రాపుత॥
 తాభ్యాం అనుస్వారనాదాభ్యాం పూర్వస్వరః ఉదాత్తవద్భ
 వతి॥ యథా॥ యోగ్ శుమగ్ శుంయో యోగ్ శుం గృహతి గృ
 హ్మత్యగ్ శుంయోయోగ్ శుంగృహతి॥ జనాన్ యాతయతియాత
 యతి జనాం జనాన్ యాతయతి ప్రజానన్ప్రజానన్ యాతయతి
 జనాంజనాన్ యాతయతి ప్రజానన్॥ స్వరితాత్పరావితికిం ॥ పి
 తృదేవత్యగ్ హిహి పితృదేవత్యం పితృదేవత్యా అగ్ హ్యతదే
 తద్ధి పితృదేవత్యం పితృదేవత్యా అగ్ హతత్॥ వ॥ దీర్ఘస్వారా
 త్పరా రేఫ ఋకార ఉత్తరయది॥ ఉదాత్తవత్స్వత్స్వస్వారౌ
 రేఫ స్వరిత భాగ్భవత్॥ దీర్ఘస్వరితాత్పరః రేఫః ఋకారఉ
 త్తరయది రేఫః స్వరితమాప్నోతి॥ సస్వరః ఉదాత్తవద్భవతి॥

యథా॥ ఋతావరీయాన్తీయాన్తీ ర్పతావరీర్పతావరి యాన్తీ
 ణీ ర్మమమత్తమామమమత్తమా షాన్తీణీర్పతావరీ ర్పతావరీ యా
 న్తీణీ ర్మమమత్తమా॥ దీర్ఘస్వరిత ఇతికిం పునర్పతునస్తునా పు
 నః పునర్పతు నాహహస్తునాపునః పునర్పతునాహ॥ ఋకానో
 త్తరఇతికిం॥ ఋశుభిర్హవనశుక్రహ హవనశుక్ర ఋశుభిర్పతు
 భిర్ హవనశుక్రత॥ వా స్వర్యతేజీకృతా భక్తిర్దీర్ఘస్వారాత్
 పశ్యేత్థావైకృతా స్వరభక్తి స్వర్యతే॥ సదీర్ఘస్వరః ఉదాత్త
 వత్ ఉచ్యత ఇతి బుద్ధిజ్ఞేయ ॥ యథా॥ వస్తేర్ హవిష్మగ్హ
 విత్తీవస్తేర్వస్తేర్ హవిష్మగ్హ ఘృతాచీ ఘృతాచీ హవిష్మగ్హ
 వస్తే ర్వస్తేర్ హవిష్మగ్హ ఘృతాచీ॥ హర్ హహవనశుక్ర అ
 నశుక్ర హర్ హహహహర్ హహ వనశుక్ర అవీగహహావ దీగహ
 నా వనశుక్రహర్ హహహ హర్ హహ వనశుక్ర అవీగహహావ దీ
 రహహావ నశుక్రహర్ హహహ హర్ హహవనశుక్ర అవీగహహావ
 కృతాస్వరభక్తి రితికిం॥ కోర్ హత్యోర్ హతికః కోర్ హతినహానగ్
 సహాన మర్ హతికః కోర్ హతినహానం॥ దీర్ఘ స్వారా త్పరఇతి
 కిం॥ మైత్రావరుణాయోష్ఠభమ్యుష్ఠం మైత్రావరుణాయ మై
 త్రావరుణాయోష్ఠం బ్రాహ్మణాచ్చగ్గసి నే బ్రాహ్మణాచ్చగ్గసి
 న ఋషభం మైత్రావరుణాయ మైత్రావరుణాయోష్ఠం బ్రా
 హ్మణాచ్చగ్గసి న॥ వ॥ ఆరాదేహో భవేద్భుత భక్తి స్వారాత్పశ్యే
 తా॥ సాభక్తిః ప్రచయ్యా శేయా పూర్వస్వరిత భాగ్యవత్॥ య
 త్ర ఓపప్రావచ పూర్వఇతివచనేన ఆరాదేహోభవేత్ తత్రస్వరి
 తా త్పరా స్వరభక్తిః ప్రచయేతి వి శేయా॥ పూర్వస్వరః స్వరిత
 భాగీశ్వర్ ॥ యథా॥ ఋషభ ముపాపాకోష్ఠభమ్యుష్ఠముః పథా

తి దధాత్యుపార్షభ మృషభముపదధాతి॥ ఆరాదేశజితికిం॥ వ
 స్తోర్ హవిష్మతీ హవిష్మతీ వస్తోర్వస్తోర్ హవిష్మతీ ఘృతాచి
 ఘృతాచీ హవిష్మతీ వస్తోర్వస్తోర్ హవిష్మతీ ఘృతాచీ॥ వ॥ వ్రా
 న్యస్వస్వారాత్పరాభక్తిరుత్త రసీచహేయది॥ పూర్వేణనహభక్తిస్తున్వ
 ర్యతే శ్లిష్టతస్తిధా॥ వ్రాన్వశ్చాసౌ స్వారశ్చ వ్రాన్వస్వారః త
 స్సోత్॥ వ్రాన్వన్వరితాత్ పరాన్వర భక్తిః నీచశ్చా సౌహశ్చనీ
 చహః తస్మిన్ నీచహ॥ అనుదాత్త హకారే ఉత్తరేనతి పూర్వే
 ణ పూర్వన్వరేణ నహశ్లిష్టతః సాభక్తిః న్వర్యతే॥ యథా॥ ఋ
 షిర్ హహర్షిర్యషిర్ హదీర్ఘ శ్రుత్త మో దీర్ఘ శ్రుత్త మోహర్
 షిర్యషిర్ హదీర్ఘ శ్రుత్తమ ॥ వ్రాన్వస్వారాత్పర ఇతికిం॥ వ్ర
 హ్ హః వ్రవ్రహ్ రావమావగ్ హః వ్రవ్రహ్ రావం॥ అనుదాత్త
 హకార పరఇతికిం॥ ఋషిర్ హదీర్ఘ శ్రుత్తమః॥ వ॥ భక్తైః పూ
 ర్వః ప్రాకృతాయా ఉదాత్త స్సంహితావిధా॥ న్వర్యతే నచ
 మధ్యాంశశ్చాంత్యాంశ న్వరితాయది ప్రాకృతాయా న్వరభ
 క్తైః పూర్వః ఉదాత్తః సంహితావిదా॥ అస్తిన్న సుదాతై పూర్వ
 ఉదాత్త న్వరితమితి విదినాన్వర్యతే నః న్వరితః మధ్యాంశ
 న్వరిత ఇత్యర్థః॥ యథా॥ దధాతికః కొదధాతి తధాతి కొర్ హ
 త్యోర్ హతికొదధాతి దధాతి కొర్ హతి॥ ప్రాకృతన్వరభక్తైరితి
 కిం॥ ధూర్ షాహవనశూ అనశూ ధూర్ షాహా ధూర్ షాహా వ
 నశూ అవీరహానావ వీరహానావ నశూ ధూర్ షాహా ధూర్ షా
 హా వనశూ అవీరహానా॥ సంహితావిధా ఉదాత్తన్వరితఇతి
 కిం॥ అర్ హతి మనూమనోర్ హత్యోర్ హతిమనః పరిభవితుం ప
 రిభవితుం మనూర్ హత్యోర్ హతిమనః పరిభవితుం॥ వ॥ భక్తి

స్వారాత్పరా నంత్యాప్రచయత్వ మవాప్నుయాత్॥ స్వరితా
 త్పరా అనంత్యాన్వరభక్తిః ప్రచయత్వం ఆప్నుయాత్॥ య
 థా॥ ఆర్ షేయాః ప్రప్రార్ షేయా ఆర్ షేయాః పాశ్చాత్యశ్చ
 త్యశ్చంతి ప్రార్ షేయా ఆర్ షేయాః పాశ్చాత్యశ్చంతి॥ పునర్హ
 విరస్యసి పునర్ హవిః పునర్ హవిరసీ తీక్యసి పునర్ హవిః పు
 నర్ హవిరసీతి॥ యద్దర్శ పూర్ణమాసౌ దర్శ పూర్ణమాసౌ య
 ద్యద్దర్శ పూర్ణమాసౌ యజతే యజతే దర్శ పూర్ణమాసౌ
 యద్యద్దర్శ పూర్ణమాసౌ యజతే॥ అనంత్యైరితి॥ వస్త్రోన్ హ
 విష్మతీ హవిష్మతీ ఘృతాచీ॥ వ॥ నిహతామారపూర్వోచ్చైర్యా
 యావిధాయపూర్వతః॥ ధూ॥ డ॥ ఏవంపూర్వశ్చేత్ స్వరభ
 క్తః నిహతా అనుదాత్తాభవతి॥ యాయ॥ ఆ॥ విధాయ॥ ఏవం
 పూర్వశ్చేత్ ఉచ్చైః ఉదాత్తాభవతీత్యర్థః॥ యథా॥ ఋతస్య
 గూర్షదం॥ అరుణాః కాండర్షయః॥ ఉదాత్తాన్వరభక్తిర్యథా॥
 ఇందియానుర్షభ్యః॥ బ్రహ్మజిత్యాన్షం॥ విదాయుర్షిరప్ర
 చెత్॥ వ॥ అనంత్యుతో నకారశ్చ హ్రస్వస్వారాత్పరస్థితః॥ న
 హ్రావపూర్వవర్ణేన నకారస్వరితో భవేత్॥ హ్రస్వశ్చాసౌస్వ
 రశ్చ హ్రస్వస్వారః తస్మాత్ హ్రస్వస్వారాత్పరః యవశేష
 వశేషు నత్సు అనంత్యుతో నకారః పూర్వవర్ణేన నహస్వర్య
 తే॥ యథా॥ తపనైయథాపూర్వం॥ సం॥ వి॥ వ॥ దీర్ఘస్వారా
 త్పు పరతో నకారో సంయుతోయది॥ నకారఏవస్వరితః పూ
 ర్వస్వార ఉదాత్తవత్॥ దీర్ఘశ్చాసౌస్వరశ్చ దీర్ఘస్వారః త
 స్మాత్ దీర్ఘస్వారాత్పరః నకారఏవస్వర్యతే॥ పూర్వస్వరః ఉ
 దాత్తవదుచ్యతే॥ యథా॥ జనాన్యాతయతి యాతయతి జ

సాంజనాన్ యాతయతి ప్రజానన్ జానన్ యాతయతి జనాం
 జనాన్ యాతయతి ప్రజానన్॥ వ॥ యతాంతస్థే త్తమానాం
 సంయోగాన్యోనన్యోయది॥ స్వరిత గ్రాహిణస్తతః తేషామనయ
 ఈరిత॥ అంతస్థాః యరలవాః ఉత్తమాః జగదనమాః తేషాం
 అన్యోన్యతః పరస్వరేణ సంయోగాయది తత్ర తేషాం అంతస్థా
 త్తమానాం ఆదయః ఆదివర్ణా స్వరిత గ్రాహిణో భవంతీత్యర్థః॥
 యథా॥ సుచెర్చితస్య మిత్రస్య శుచెశ్శుచెర్చితస్య వ్రత్యావ
 త్యా మిత్రస్య శుచెశ్శుచెర్చితస్య వ్రత్యాః॥ ఆదిత్యోర్యమార్య
 మాదిత్య ఆదిత్యోర్యమాయోర్యమాదిత్య ఆదిత్యోర్యమా
 య॥ సోన్నాద్యమన్నాద్యోనసోన్నాద్యమ వానానాద్యోన
 సోన్నాద్యమవ॥ ఏతేషామేవ పరస్వర సంబంధఇతికిం॥ వ్యా
 ర్చదార్చద్వివ్యార్చత్తన ఆర్చ ద్వివ్యార్చత్తన॥ వ॥ హకారస్య
 మకారస్య సంయోగాన్యోన్యతాయది॥ నాత్యుత్స్పజేన్నాసికా
 భ్యాంవాయ మిత్యూచిరేబుధాః॥ హకారస్యమకారస్యచఅన్యో
 న్యం సంయోగాయది తత్ర నాసికాభ్యాం వాయుం అత్యం
 తం నోత్స్పజేత్॥ యథా॥ జిహ్వాంన మతినయతి జిహ్వాంజిహ్వాంన
 యతితాజక్రాజచ్చయతి జిహ్వాంజిహ్వాంనయతితాజక్॥ హకారమ
 కారయోరితికిం॥ మాహ్వహ్వర్చమాహ్వర సూనాంవసూనాన్
 హ్వర్చమాహ్వర్చసూనాం॥ వ॥ పునఃప్రయత్నోవసానై వర్ష్య
 పూర్వస్యచెష్యతే॥ వర్షభవః వర్ష్యః వర్ష్యాత్పూర్వః వర్ష్యపూ
 ర్వః తస్యపూర్వస్య వణస్య అవసానై పదసమయేపునః ప్ర
 యత్నః కర్తవ్యః॥ యథా॥ మక్కామఇతిరుక్॥ కామః॥ తత్॥
 దేవానాం॥ తం॥ బత్నీభిరితి॥ తా॥ తె॥ వ॥ పవగ్నేపరఃపశ్చ

వగ్ర హేమన్య సేష్యతే॥ ఓమిత్యత్ర మకారన్య పవగ్నైవరేనతి అ
 వగ్ర హేమకారన్య చపవగ్నై పరేనతి పునః ప్రయత్నో నకర్త
 వ్యః॥ యథా॥ ఓంపాకయ జం వైవైపాకయ జం పాకయ
 జంవా అన్వనువై పాకయ జం పాకయ జంవాఅను॥ శంభవ
 ఇతిశంభవే॥ వ॥ ఊష్ణణోవైకృత స్పర్శః పూర్వాంగం నభ
 వెత్స్సదా॥ ఊష్ణణః ఆదేశః వైకృత స్పర్శః పూర్వస్వరాం
 గం నభవేత్॥ అథ్థాత్పర స్వరాంగం భవత్యేవ॥ యథా॥ శ్చ
 శ్రుణస్తత్త ఛ్చశ్రుణశ్చశ్రుణస్తత్పురుషాణాం పురుషాణాం తచ్ఛ
 శ్రుణశ్చశ్రుణస్తత్పురుషాణాం॥ శ్చచిథద్వ్యత్రంవ్యత్రగ్ శ్చచిథద్వ
 దద్వ్యత్రముతాతవ్యత్రగ్ శ్చచిథద్వచ దద్వ్యత్రముత॥ ఊష్ణణో
 వైకృతస్పర్శఇతికిం॥ తచ్ఛందసాం ఛందసాం తత్తచ్ఛంద
 సాంచందస్త్యం ఛందస్త్యం చందసాంతత్తచ్ఛందసాంఛంద
 స్త్యం॥వ॥నస్యాద్రే ఫస్తుపూర్వాంగ మృకారే ప్రచయేవరే॥ప్ర
 చయేఋకారే పరేనతిరేఫః పూర్వస్వరాంగంస్యాత్॥ యథా॥
 ఋషెర్పషెర్వైవా ఋషెర్పషెర్పషెర్పషెర్వా ఏతాఏతావా
 ఋషెర్పషెర్పషెర్పషెర్వా ఏతాః॥ ప్రచయ ఋకారపరఇ
 తికిం॥ పునర్పకు నర్తునాపునః పునర్పకునాహవర్తునాపునః పు
 నర్పకునాహ॥ వ॥ అంతస్థారహితానుష్టా వికృతా దుత్తమో
 త్రరాత్॥ స్పర్శాదనుత్తమానుర్ధ్వ మానుపూర్వ్యాం ద్యధా
 క్రమం॥ అంతస్థాభిః రహితః అంతస్థారహితః తస్మాదంతస్థార
 హితా నూష్టాభిః అవికృతః అనాదేశః తస్మాత్తస్మాద్వికృతాత్
 ఉత్తమః ఉత్తరౌ యన్యనః ఉత్తమోత్తరః తస్మాదుత్తమోత్త
 రాత్ అనుత్తమాత్స్పర్శాత్ ఉర్ధ్వంపరత్ర ఆనుపూర్వ్యాత్॥

ప్రథమాత్మరః ప్రథమాయమః ద్వితీయాత్ ద్వితీయాయమః॥ తృ
 తీయాత్తృతీయాయమః॥ చతుర్థాచృతుర్థాయమః॥ ఏవంక్రమేణ
 యమాగ మోభవతి॥ యథా॥ రుక్ష్మోఅంతరంతా రుక్ష్మోరుక్ష్మోఅం
 తర్వివ్యంతా రుక్ష్మోరుక్ష్మోఅంతర్విః విమథ్నా నాయోయో విమ
 థ్నా నావిమథ్నా నాయోదధాతి దధాతి యోవిమథ్నా నావిమ
 థ్నా నాయోదదాతి॥ య జేయ జేమోనో య జేయ జేయ జే
 య జే నజగుమ్నో య జేయ జేయ జేయ జేనజత్॥ అదాభ్యో
 నాదభ్యోవన్న దభ్యోవన్న నాభ్యోనాదాభ్యోనాదభ్యోవం తత్త
 దదభ్యోవన్న దాభ్యోనాదాభ్యోనాదభ్యోవంతత్॥ అంతస్థార
 సితాదితికిం॥ బ్రాహ్మ్యతైనైతే నపౌష్టికాబ్రాహ్మ్యతేనస్సానైతే న
 బ్రాహ్మ్యబ్రాహ్మ్యంతేనసా॥ విజ్ఞప్తమస్థితస్సనవిజ్ఞప్తమస్థితో విజ్ఞప్త
 మస్థితస్సో బ్రహ్మద బ్రహ్మత్స విజ్ఞప్తమస్థితో విజ్ఞప్తమ స్థితస్సో బ్ర
 హ్మదో హ్యుగం॥ అవికృతఇతికిం॥ శ్చుభదవ్యత్రతంబ్రతగ్ శ్చుభ
 శ్చుభ ద్విత్త్రముతో తవ్యశగ్ శ్చుభ శ్చుభ ద్విత్త్రముత ॥ ఉ
 త్తమోత్తరఃఇతికిం॥ క్యద్యోవం క్యా 2 తక్యద్యోదాస్యామో
 దాస్యామోవం క్యా 2 తక్యద్యోదాస్యామ॥ అనుత్తమ స్సర్
 శఃఇతికిం॥ యజ్ఞేమయద్యజ్ఞ అగ్నైగ్నైమె యద్యజ్ఞైఅగ్నై॥
 వ॥ సంయుతానుస్వారవేషు చౌష్ఠ్యమధ్యేవసానకై॥ వ్యక్తా
 నౌకార ఊర్ధ్వ చద్విరోష్ఠ్యావితినిశ్చితౌ॥ ఓష్ఠ్యభవః ఓష్ఠ్యో
 ఓష్ఠ్యస్వరయో మధ్యంతస్త్రిన్ సంయుతశ్చ అనుస్వారశ్చ వ
 కారశ్చ సంయుతానుస్వారవా॥ తేఽస్థితేషు నత్సు అవస్థానై
 వానతి నిర్లక్తా వానస్యాం బౌకార ఊర్ధ్వపివాద్విరోష్ఠ్యః క
 ర్తవ్య॥ యథా॥ రుద్రో వైవైరుద్రోరుద్రో వైకురః కూ

[illegible]

యోః పాశ్చాత్యంతి॥ వ॥ సస్వర పోథ ఉద్ధృషశషహేషు పరే
 మచ॥ భవెదుకారోరేషాన్వైస్వర భక్తిర్నవిద్యతే॥ స్వరేణస
 హితః సస్వరః సస్వరశ్చాసౌ పరశ్చ సర్వరపః॥ శశ్చషశ్చహ
 శ్చ శషహ॥ శేషుస్వరసహిత పకారః పూర్వశ్చైత్॥ శషహేషు
 పరేషునత్సురేషాత్సర ఉకారస్యాత్॥ యథా॥ పరుషఃపరుషఃప
 రి॥ పురుషః పురుషనిధనం॥ ప్రతిపూనుషమేకకపాలాత్॥ స
 హస్రీశీర్షాపురుష॥ పురుషూతః పురుషస్స॥ పకారపూర్వఇతి
 కిం॥ కీర్షాగృహ్॥ వర్షవృద్ధం॥ దుగ్ధర్షమాముః॥ కొర్హ
 తినహస్రంపశూత్॥ వ॥ యథాపుత్రంహరేద్వాఘ్నే దంష్ట్రా
 భ్యాంనునపీడ్యచ॥ పతతీతి భయాత్తద్వత్సర్వ వణాన్ప్రయో
 జయెత్॥ వ్యాఘ్నేపుత్రంస్థలాంతర పాప్రణయనకాలే దం
 ష్ట్రాభ్యాంనపీడ్య పతీతిభయాత్॥ సూక్ష్మగ్రహణంకృత్వా యథా
 హరెత్తద్వత్॥ అధ్యేతానర్వవణాన్ప్రయోజయెత్ వణా
 చ్చారణంకుర్యాత్॥ యథా॥ నమోధిపతయేదిపతయే నమోన
 మోధిపతయేధిపతి రధిపతిరదపతయే నమోనమోధిపతయేధిప
 తి॥ యన్నవంనవం యద్యన్నవమైదేన్నవంయద్యన్నవమైత్॥
 వ॥ హరిశబ్దో భవేదాదౌనవిసర్గ ఉదాత్తగః॥ ప్రణవేననసం
 ధిస్యాదంతే న్వరితభాగ్భవెత్॥ ఆదౌ అధ్యాయాదౌ హరిశబ్దః
 విసర్గేణాసహితః సవిసర్గః ఉదాత్తం భజతీత్యుదాత్తభావో॥
 అధ్యాయాంతే హరిశబ్దః అంత్యస్వరితో భవేదితిన్ధ॥ హరిశ
 బ్దః సర్వత్రప్రణవేన సంధిర్నస్యాత్॥ యథా॥ ఓం 4 బృహస్ప
 తి రకామయశశ్రీన్మ దేవాదధీరసి॥ అంత్యస్వరితోయథా॥
 యోనిస్సముద్రోబంధుః॥ హరిః ఓం 3॥ వ॥ సర్వదాత్తైత్తిరీమ

స్యాదనుస్వాయోగ సంయుతః॥ యజుర్వేదే అనుస్వాయస్వపూ
 ర్వార్థః గ కార సంయుత స్యాత్॥ యథా॥ అగ్ శునా తె అగ్ శుః॥
 వ॥ నశాత్యుత్తర ఓం పూర్వ ఆత్మం పూర్వస్వరూపః॥ యజుర్వే
 దే వైత్తిరీమ అనుస్వాయః ఓం పూర్వేశాం త్యుత్తరే సతి ఆత్మం
 పూర్వస్వరూపం పరే సతి గ కార సంయుతో న స్యాత్॥ యథా॥
 ఓం శాంతి శాంతి శాంతిః॥ వరమాత్మం ఓం పూర్వ ఇతికిం॥ ఆం
 తక్షిగ్ శాంతిః॥ శాంతి పర ఇతికిం॥ ఓగ్ శువః॥ ఓగ్ సత్యం॥ ఆ
 త్మం పూర్వ ఇతికిం॥ రూపగ్ సరూపః॥ సరూపం పర ఇతికిం॥ గూ
 పగ్ సరూపః॥ వ॥ అదున్త కార సంయోగః ప్రణవః పరికీర్తి
 తః॥ యథా॥ ఓం పాక యజ్ఞం వై॥ వ॥ యజుష్యాం కార ఉచ్చ
 స్యాదంత ద్భ్రష్ట దీష డ్యమా॥ యజుర్వేదే ఓం కార ఉదా
 త్త స్యాత్॥ ఓం బ్రహ్మ మేధయా॥ ఓమితి బ్రహ్మ॥ ఓమి ర్యే కాక్షేరం
 బ్రహ్మ॥ ఓంతద్భ్రష్ట దీష డొంకారాః స్వరితా భవతి॥ య
 థా॥ ఓంతద్భ్రష్ట ఓంత ద్వాయుః॥ ఓంత ద్వాః ఓంత ద్వి స్త్యం॥
 ఓంత త్పురోన్నమః॥ ఆదిమధ్యావసానేషు వేదస్య ప్రణవస్థితః॥
 చాతుర్తాత్రోద్విమాత్రా వైత్రిమాత్ర స్యాదనుక్రమాత్॥ యజు
 ర్వేదస్య ఆదిమధ్యావసానేషు స్థితః ప్రణవః అనుపూర్వేణ చా
 తుర్తాత్రికః ద్విమాత్రికః త్రిమాత్రికః భవతి॥ యథా॥ ఓం నా
 యన్యగ్ శ్వేతం॥ ఓం 2 మేధా దేవీ జుషమాణా నః గాత్॥ కల్ప
 యాతి ఓం గి॥ వ॥ ఆదిమధ్యావసానేషు యజుషి ప్రణవే ష్వపి॥
 నాదః క్రమాన్తాత్రిక స్యాత్పూర్వమాత్రోద్ధమాత్రికః॥ యజుషి య
 జుర్వేదే తావత్॥ ఆదిశ్చ మధ్యశ్చ అవసానశ్చ ఆదిమధ్యావసా
 నాః తేషు ప్రణవేషు నాదః అనుపూర్వేణ మాత్రాకాల పాద

మాత్రాకాలః అర్థమాత్రాకాలః భవతి॥ యథా॥ ఓంచాత్వా
 లాద్విస్త్రయాశ॥ ఓంబ్రహ్మమేధయా॥ యోనిస్సముద్రోబంధుః
 ఓం॥ వ॥ ప్లుతస్వరస్తైత్తిరీయ ఉదాత్త స్వరవోభవెత్ ॥ య
 జర్వెదె ప్లుతస్వరః సర్వత్ర ఉదాత్తాభవతి॥ యథా॥ అగ్నా
 3 ఇవత్సనా 3 నృజా॥ అగ్నిహూత్రాం 3 సహేతవ్యా
 3 మితి॥ వ॥ నోద్యస్విదాసీద్వాన్యాంతే॥ సత్వాభీరివవిందతీ
 3॥ వాక్యాంతే స్విదాసీదిత్యత్ర సత్వాభీరివవిందతీత్యత్రచ ప్లు
 తస్వరః నోదాత్తస్యాత్॥ యథా॥ ఉపిరిస్విదాసీత్॥ వాక్యాం
 తఇతికిం॥ అధస్విదాసీతిత్॥ సత్వాభీరివవిందతీతి॥ వ॥ తైత్తిరీ
 యపారక్షుద్రాగ్ద్యేషుత్రిషుసర్వత్రః॥ చత్వారో రంగదీర్ఘశ్చ
 పంచరంగ ప్లుతాస్తథా॥ తైత్తిరీయశ్చపారిక్షుద్రశ్చ ఆరణ్యశ్చ
 తైత్తిరీయపారక్షుద్రాగ్ద్యేషుత్రిషు సర్వత్రరంగదీ
 ర్ఘః చత్వారః రంగ ప్లుతాః పంచభవంతి॥ నిభన్వేవతాం 2 ఇ
 మి॥ రయింసకశ్చిన్తమృవాం 2 అనాహః॥ దేవాం 2 ఉవప్రేత్స
 ప్తిభి॥ అమిత్రానున్నయామిస్వాం 2 అశాం॥ రంగ ప్లుతాయ
 థా॥ సుల్లొకాం 4॥ సుమంగలాం 4॥ ఉపహూతాం 4॥ యశోమ
 మాం 4॥ యద్భ్యాం 4॥ సార్థద్విమాత్రానాసాయా హృదివ్యా
 ఘ్రీరుతాపమః॥ కాంస్యరాచైపమః కంతెనకంప ఏకమాత్రి
 కః॥ మూర్ధ్వ్యథమాత్ర స్సారాప్తినారీనాదోపమస్త్పతః॥ నా
 సావినిసుగ్రతశ్చాతుర్థాలో రంగ ప్లుతాభవెత్॥ రంప్లుతస్య ఉ
 చ్చారణనియమంస్థాన నియమంకాల నియమంచాహ॥ రంగ
 ప్లుతస్య ఆదిః సరసునాసికః॥ నాసికాయాముచ్చారణీయః॥ అ
 ద్యథద్విమాత్రాకాలః॥ ద్విమాత్రార్థకాలో భవతీత్యథః॥ రం

గ పుతన్యమధ్యమః॥ హృదయోహృహృతావమః వ్యాహృధ్వని
 వత్॥ కంఠకాన్యధ్వనిరివకంపెననహితః నకంపః ఏకమా
 త్రాకాలోభవతి॥ రంగ పుతన్య అంత్యః మూర్ధ్నిస్థాన సారా
 ధృ నారీన్వర ఇవచ నాసికాభ్యాం వినిస్ఫురితః అగ్ధమాత్రా
 కాలస్యాత్॥ ఏవంరంగ పుతన్య త్తాత్రాకాలో భవతీత్య
 గ్ధ॥ వ॥ యోగగ్నిశబ్దగనయోస్తప్తాయః పిండవద్భవేత్॥ గ
 నాన్యవంచమన్వర్ శయోగతు వృథగుచ్యతే॥ అగ్నిశబ్దగకార
 శ్చగ నాతయోర్యోగ తత్రతప్తాయః పిండవత్॥ ఉచ్చారణీ
 యః॥ యథా॥ తెనోగ్నయః పత్రయః పారయంతు॥ యాన
 గ్నయోన్యతవ్యంత॥ గనయోరితికిం॥ అన్యోత్తమన్య అన్యన్వర్
 శన్య సంయోగ వృథగివఉచ్యతే॥ అన్యధానభవతి॥ యథా॥
 రుక్తముపదధారి॥ విమథ్నాసాయోదదారి॥ యచ్ఛశ్రిణః॥ ద
 ధ్నాతనక్తి॥ విద్ధాతేఅగ్ని॥ వ॥ అనంయుతాంతగోనస్యాద్యవ
 హీషువరేషుచ॥ అంతంగచ్ఛతీత్యంతగః పదాంతగః నకారః
 యవహాషువరేషు నత్సు అనంయుతస్యాత్॥ యథా॥ సన్ వడ
 బః॥ శ్రీపిన్ వాచానాంపతే॥ మిత్రోజనాకాయాతయతి॥ ఏకాక
 హేమనజహపుః॥ యవహావరజిరికిం॥ వీరాన్తానః॥ త్స్య వాన్త
 క్షోహణః॥ వ॥ అనంయుతాన్త్రపుప్యేధ్వో వగ్రహస్థోపినాభ
 వేత్॥ పదాంత నకారంప్రభృత్య ఏవం పరౌహా అవగ్రహ
 తిష్ఠతీత్యవగ్రహస్థః అవగ్రహస్థోపి వాయవహాషువరేషు నత్సునం
 యుతస్యాత్॥ యథా॥ స్తనాన్వృతముపైతి॥ యస్త్రిన్వృతం
 వృతతూర్యతకార॥ కాన్వృత్యద్యత్॥ వ్రత్రవ్యార్థ్యజిరికిం॥ ఏ
 కాన్ హేమనజహపుః॥ ఏకాన్ వాఅరుణః॥ అత్తకా 3 ఇత్య

హ్వయత్॥ అవగ్రహస్థోయథా॥ తస్మాత్తన్వదజాయత॥ బ్రహ్మ
 త్తన్వద సృజత॥ మూర్ధన్వతీ పురొను వాత్కాభవతి॥ ఓమన్వతీ
 తెన్తికాయై॥ అవగ్రహస్థఇతికింః అస్మిన్ యజ్ఞే అవగ్రహస్థఇ
 తికిం అస్మిన్ యజ్ఞే॥ వ॥ పదాంతస్థోజకారశ్చహవయోః పూర్వ
 తస్థితః॥ అనంయుతాభవత్తతవ్యవరో యవరోన చేత్॥ పదాం
 తస్థితః జకారః హశ్చవశ్చహవతయోః పూర్వతస్థితస్సన్ అ
 నంయుతా భవత్॥ యథాగ్రత్యజ్జకారం॥ యద్రియజ్జనా
 యు ॥ హవయోః పూర్వఇతికిం॥ ప్రత్యక్షైరతి॥ ప్రత్యక్షైరడహః॥
 నచపదాంతస్థ జకారః వ్యవరాయకారవరోవా అనంయుతా
 నభవతీత్యర్థః॥ అథాత్సంయుతా భవతీత్యర్థః॥ యథా॥ తతోవిష్య
 జ్వ్యక్రామత్॥ అర్వాజ్యజ్ఞస్సంక్రామతు॥ యద్రియజ్జనాయు
 ర్వాయుర్యద్రియజ్యద్రియజ్జనాయుర్వాతివారి వాయుర్యద్రియ
 జ్యద్రియజ వాయుర్వాతి॥ ధేహియుజ్యుగ్ధేహిధే హియుజ్జన్యసి
 యుగ్ధేహిధేహియుజ్జసి॥ వాజిక్యుజ్యుజవాజిక్ వాజిక్ యుజ్జ
 న్యనుయుజవాజిన్ వాజిక్ యుజ్జను॥ వ॥ అచ్ఛరోష్టవరోరేఫ స్వర
 భక్తిర్భవత్సదా॥ అచ్ఛరోయన్యసః అచ్ఛరః అచ్ఛరశ్చసా
 పూష్టాద అచ్ఛరోష్ట అచ్ఛరోష్ట వరోయన్యసః అచ్ఛరోష్టవ
 రః రేఫస్వరభక్తిర్భవతి॥ యథా॥ యద్దర్శశశ్చూర్ణమాసా॥ ధర్
 శామానుశా॥ బర్నన్నహ్యతి॥ దేవబర్హిశ్చతవల్శం ॥ అ
 చ్ఛరోష్టవరఇతికిం॥ దిభర్ష్యస్తవే॥ శార్వాణ్య్యాగ్స్వాహా॥
 మృదంబర్ష్యేభిః॥ తర్హల్పావృధివీ॥ వ॥ లకారోహవరోభక్తిః
 శవరోవాభవత్తథా॥ లకారఃహవరోవా శకారవరోవా స్వర
 భక్తిస్యాత్॥ యథా॥ తస్మాపికామల్హ ఆలభేత్॥ శతవల్శం

విరోహః॥ శవర ఇతికిం॥ బైల్వాయూపాభవతి॥ కల్పాంజుమూ
 తి॥ వ॥ ఋకారస్యాద్విధాభక్తిః స్సచపాద చతుష్టయః॥ స
 ర్వత్ర ఋకారః ద్వివిదాన్వర భక్తిస్యాత్॥ స్వరస్యభక్తిః స్వ
 రభక్తిః॥ అవయ ఇత్యర్థః॥ సచఋకారః పాదచతుష్టయః॥ వ॥
 తత్ర రేపాత్త కామధ్యే ద్వాద్యంతౌ స్వరాత్త కా॥ తత్ర ఋ
 కారమధ్యే ద్వాపాదౌ రేపాత్త కాభవతః॥ ఆద్యంతౌ పాదౌ
 స్వరాత్త కాభవతః॥ వ॥ స్వరాంశైవ పూర్వేణ పూర్వరేఖం
 చయోజయేత్॥ హకారోద్ధ్వాసంయుతాస్యాత్సా భక్తిర్వ్యం
 జనోయాద॥ పూర్వస్వరాంశైవ పూర్వరేఖం చ యోజ
 యేత్॥ సాపూర్వస్వరాంశ స్వరభక్తిః హరోత్తరాసతీ॥ సం
 వృతకరణా వ్యంజనోదయా చేత్యుచ్యతే॥ యథా॥ బర్హిషా
 హం॥ వేదిర్బర్హి॥ వ॥ ఉత్తరేణ స్వరాంశేన రేఖం చ యోజ
 యేత్॥ సాభక్తిశ్చషసోద్ధ్వానైవివృతాస్యా త్స్వరోదయా॥
 ఉత్తరేణ స్వరాంశేన ఉత్తరరేఖం చ యోజయేత్॥ సన్నికృ
 ప్తం కుర్యాదిత్యర్థః॥ సాభక్తిశ్చషసోద్ధ్వానతీ వివృతాన్వరోద
 యేత్యుచ్యతే॥ యథా॥ కీర్ శాగృధః॥ వర్మకః॥ బర్ సన్నహ్య
 తి॥ ఋకారపల్లకారస్య స్వరభక్తిః॥ వ॥ వ్యంజనాంతా స్వ
 రాంతా చ సంవృతావివృతాతథా॥ పాదచతుష్టయస్యోకార
 స్య మధ్యే లకారాంశౌ ఆద్యంతౌ స్వరాంశౌ భవతః॥ పూర్వ
 స్వరాంశేన పూర్వ లకారాంశం యోజయేత్॥ హకారపరేనతి॥
 సంవివృతకరణా వ్యంజనోదయాభవతి॥ యథా॥ మల్ హాఆల
 భేత॥ లకారస్య ఉత్తరస్వరాంశేన ఉత్తరలకారాంశం యో
 జయేత్॥ శషసోద్ధ్వానతీ వివృతకరణా స్వరోదయా భవతి॥

వల్ శేభ్య స్వాహా॥ శతవల్ శంవిరోహ॥ అభ కాలనిర్ణయ ఉ
 చ్యతే॥ వ॥ ఏకమాత్రం వదెచ్చాషా ద్విమాత్ర నాయస్య ధా॥
 శిభవదెః త్రిమాత్రంతునకలశ్శిర్ధమాత్రకం॥ చాషః వనవా
 యనః ఏకమాత్రాకాలంవదతి॥ గ్రామ్యోవాయనః ద్విమా
 త్రాకాలం వదతి॥ శిభమయూరః॥ త్రిమాత్రాకాలం వదతి॥
 నకులః॥ బభ్రుః॥ ఆర్ధమాత్రాకాలం వదతి॥ యథా॥ వత్సీవాః
 3॥ అల్పతరోను కాలస్యాదేతన్తాశ్రదిలక్షణం॥ అల్పతరః
 సూక్ష్మకాలః అనుకాలస్యాత్ ॥ యథా॥ అగ్నయేక్షాంక్షా
 వ ॥ వ్యంజనోర్ధ్వం వ్యంజనంస్యా దనుమాత్రమితితం॥
 వ్యంజనం ఉర్ధ్వం యస్యనత్ వ్యంజనోర్ధ్వవ్యం జనం
 అనుమాత్రాకాల మిశ్యుద్యతే॥ యథా॥ వ్యతిషజ్జేత్తైస్త్రివా
 న్యజాయతే॥ వ్యంజనోర్ధ్వంజనికిం॥ తస్మాత్ ॥ వ॥ అసంయుతే
 వితామస్యా ద్వణయో రనుమాత్రికః॥ వణయోమణ్యే వి
 రామః అసంయుతే వణపరెనతి అనుమాత్రికస్యాత్ ॥ య
 థా॥ గాలైవాపితత్ ॥ అసంయోగపరజితికిం॥ వ్యర్థయే యమి
 తి॥ వ॥ వినగ్నో వ్యంజనం భక్తిస్సర్వశోభ్యోవస్తతైవచ॥ ప్రాస్వా
 న్నోయవశోభ్యోంత్య ఏనేషామథమాత్రికః॥ వినగణశ్చవ్యం
 జనంచ స్వరభక్తిశ్చ స్సర్వశః ఉర్ధ్వాయస్యనః స్సర్వశోభ్యో
 వకారశ్చ ప్రాస్వాత్పరః యవశోభ్యో పదాంత నకారశ్చ
 ఏతేషాం అథమాత్రాకాలస్యాత్ ॥ యథా॥ చత్వారః కురు
 తేతస్మాత్ ॥ తెనాహతి॥ ఆగ్రాచుల్లా॥ తపన్ యదాపూర్వం॥
 సకరాచం నవదత్ ॥ ఆత్మకాహ 3 ఇత్యుహ్వయత్ ॥ వ॥ అవ
 సానైలకారస్య త్రిపాదమాత్రికభవత్ ॥ పదావసానైలకార

స్య త్రిపాదమాత్రాకాలస్యాత్॥ పదావసానలకారోయథా॥
 బహిష్తైఅస్తుపాత్॥ అవసానఇతికిం॥ బైలోయూపోభవ్యత్ససా॥
 వ॥ ఏకమాత్రాంతగా నస్యా దీర్ఘాస్తు యవహేత్తరం॥ యశ్చవ
 శ్చహశ్చయనహఃతై ఉత్తరై యన్యనః యవహేత్తరః దీర్ఘాత్ప
 రం॥ పదాంతగః సకారః ఏకమాత్రికస్యాత్॥ యథా॥ మిత్రో
 జనాన్ యాతయతి॥ ఏతాన్ నాఅరుణం॥ ఏతాన్ హేమానజహ
 పు॥ దీర్ఘాత్పరఇతికిం॥ ఏతస్మిన్ వైలోక ఇంద్రోవృతమహాన్॥
 వ॥ వత్సానుసారిణీ వ్యక్తిరాది దీర్ఘైకమాత్రికా॥ ఆదోదీ
 ర్ఘం॥ అస్యాఅస్తీత్యాది దీర్ఘవ్యక్తిః॥ వత్సానుసారిణీ సంజ్ఞికా
 ఏకమాత్రికాస్యాత్॥ యథా॥ ఆపోవాఇదమగ్రే॥ కరాసోఅను
 ద్యశ్య॥ వ॥ సావత్సానుసుగ్రిరిర్వ్యక్తి రంత్యదీర్ఘైకమాత్రికా॥
 అంత్యం॥ దీర్ఘం॥ అస్యా॥ అస్తీత్యంతదీర్ఘవ్యక్తిః సావత్సాను
 సుగ్రిరిసంజ్ఞికా ఏకమాత్రికాస్యాత్॥ యథా॥ తఆవహంతికవ
 యః॥ నకులఘమాద॥ వ॥ పాకవశ్శుభయత్రాస్తీవ్యక్తిః పా
 దోనమాత్రికా॥ ఉభయస్వరౌ పూర్వాపరస్వరౌ త్రాస్తౌ అ
 స్యాస్త ఇత్యుభయత్రాస్తీవ్యక్తిః పాకవతీసంజ్ఞికా పాదోన
 మాత్రికా త్రిపాదమాత్రికాస్యాత్॥ యథా॥ సఉవేకవిగళవ
 ర్తని॥ యఉద్యం తస్తోమాః॥ యఉవైసమేవంపద॥ వ॥ వ్య
 క్తిఃపిఠీలికా పాదమాత్రికౌ భమదీర్ఘికా॥ ఉభయదీర్ఘ అద్యం
 తదీర్ఘవ్యక్తిః పిఠీలికా సంజ్ఞికా పాదమాత్రికాస్యాత్॥ య
 థా॥ వాఆరణ్యం॥ సోపితస్తైవైన్య॥ యాఆవివిశు॥ వ॥ నాదో
 త్రాస్తౌ ద్విమాత్రస్యా దీర్ఘాత్పమాత్రికౌభవేత్॥ త్రాస్తౌత్పరౌ
 నాకం దింకాదాకాంసంసౌత్॥ యథా॥ దీర్ఘాత్పరం॥ యథా॥ వ

స్త్రీః॥ వీర్యం॥ దీర్ఘాత్పరో నాదః ఏకమాత్రికస్యాత్॥ యథా॥
 అర్వాజ్ఞః॥ ఏతాన్॥ వ॥ హ్రస్వసంయోగమధ్యస్థోను స్వారోఽప్యై
 కమాత్రికః॥ హ్రస్వశ్చసంయోగశ్చ హ్రస్వసంయోగోతయోః
 మధ్యస్థః అనుస్వారః ఏకమాత్రికాలస్యాత్॥ యథా॥ సగ్తశ్చ
 వాచా॥ సగ్తసర్పతం॥ హ్రస్వసంయోగమధ్యగఇతికిం॥ యోగ
 శుం॥ తాగ్హనైః వ॥ హ్రస్వాద్విమాత్రానుస్వారిః ప్లుతాక్షీర్వా
 శ్చుమాత్రికః॥ హ్రస్వస్వరాత్పరః అనుస్వారః ద్విమాత్రస్యాత్॥
 దీర్ఘాత్పరః ప్లుతాత్పరోవా ఏకమాత్రికస్యాత్॥ యథా॥ సగ్
 నమిన్యవపే॥ అగ్ హూ నుచే॥ ఆజిహూగ్ నన॥ పుమాగ్ సం॥
 వ॥ అనుస్వారస్వరొద్ధశ్చ ద్విరామోమధ్యగ్ స్థయోః సపాద
 మాత్రికాస్యాతా మనుస్వార విరామకౌ॥ స్వరః ఊర్ధ్వో యస్య
 నః స్వరొద్ధః స్వరొధ్వానుస్వారశ్చ తత్స్వరశ్చతయోః మధ్యం
 గచ్ఛతీతిమధ్యగః॥ విరామశ్చపి ఏతౌ అనుస్వార విరామౌ స
 పాదమాత్రికాస్యాతా మిత్యర్థః॥ యథా॥ మర్త్యాగ్ ఆవివేళః॥ స్తో
 ఆస్త్యాగ్ అభయతమేననేవత్॥ గోనూగ్ అగ్నవిమాన్॥ ఇడా
 వాగ్ ఏహానుర॥ మా హ్రస్వాద్విమాత్రికాస్యాతాం ఖథో
 ధ్వపవరేజనా॥ జశ్చనశ్చజనా హ్రస్వాత్పరా ద్విమాత్రికాస్యా
 తాం సకారొద్ధ్వ ఖకారొద్ధ్వసతి॥ యథా॥ సద్భ్రమనై
 స్యాత్॥ ఏమన్ధాదయామి॥ హ్రస్వపూర్వఇతికిం॥ పాక్ష్యోమః॥
 తాస్థ భాః॥ వ॥ జనావనిత్య ఖఖౌధ్వపవరే హల్పరచపే॥ సా
 న్నిధ్యాత్॥ హ్రస్వపూర్వ ఇతిలభ్యతే॥ హ్రస్వాత్పరా జకార
 సకారౌషకారౌత్తరా నిత్యఖఖౌధ్వసతి ద్విమాత్రికా స్యా
 తాం॥

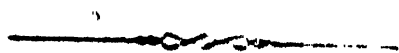
మాత్రికాస్యాతాం యథా॥ ప్రత్యక్షదహా॥ వ॥ ప్రణవాంతే ప
 వన్మోర్ధ్వ అవగ్రహంతే తదైవచ॥ వాకాంతేతువిరామశ్చ సా
 ధకమాత్రః ప్రకీర్తితః॥ ప్రణవస్య అంతః తస్మిన్ పవన్మోర్ధ్వన
 తి విరామశ్చ అవగ్రహంతే విరామశ్చ వాక్యాండే విరామశ్చ
 అధోనసహితః॥ సాధకః సాధకశ్చ సా మాత్రికశ్చ సాధకమా
 త్రిక స్యాత్॥ యథా॥ ఓంబ్రహ్మవాది సువదంతి॥ ప్రప్రేరిత్ర=
 ప్ర॥ యజ్ఞజేయజ్ఞ ఇతియజ్ఞజేయజ్ఞే॥ సప్తనపైరినప్త=నప్త॥ శ
 మీగచ్ఛాదగ్నిం మంధతి॥ ఏషావాఅగ్నేర్యజ్ఞజియతనూః॥ విరా
 మః ప్రణవాంతేచ పదాంతేచ ద్విమాత్రికః॥ పరగ్నోధన్వ వ్యతి
 రిక్త ప్రణవాంతేగ పదాంతేచ మీమః ద్విమాత్రిక స్యాత్॥ య
 థా॥ ఓంసావిత్రాజిజహూతి॥ ఇషేత్వోదైత్యా॥ బర్హిష ॥
 అహం॥ దేవయజ్యయేరిదేవ=యజ్యయా॥ వ॥ అథాకంబై కా
 వ్యుగంబైవా విరామస్త్రిమాత్రికః అథాకంతస్య అంత త
 స్మిన్॥ విరామాత్రిమాత్రిక స్యాత్॥ బుధః॥ అంతఃతస్మిన్ విరా
 మః త్రిమాత్రిక స్యాత్॥ యథా॥ ఆపోహయత్ప్రజాపతే॥ సవేద
 పుత్రః॥ పృథివ్యాఅధ్యాభరత్॥ యుక్తాయమన సాదేవాన్॥ వ॥
 విరామః పంచమాత్రస్యా దనునాకస్య నగ్వతః॥ అనువాకస్య
 విరామః పంచమాత్రాకాలస్యాత్॥ యథా॥ ఉరుశగ్ నమాన
 ఆయుః ప్రమోషీః॥ దక్షిణైతద్వైవ్రజస్య రూపగ్ నమృత్యై॥
 వ॥ గ్రంథస్యాంతే విరామశ్చ త్రింశత్తాత్రఉదీరితః॥ గ్రంథాం
 తే విరామః త్రింశత్తాత్రాకాలఇత్యర్థః॥ యథా॥ యానిన్సము
 ద్రోబంధుః॥ యేభ్యశ్చైవగత్వాహుః॥ తస్మాద్భ్రష్టాహవహిమా
 నం॥ వ॥ స్వరవ్యంజనయోగ్యోగ తయోస్తగ్స్వరకాలవత్॥

స్వరశ్చవ్యంజనంచ స్వరవ్యంజనే తయోర్యోగే స్వరకాలవ
 ద్భవతీత్యర్థః॥ యథా॥ యదగ్నేయానికానిచాతే॥ వ॥ కాల
 వణస్వరాంగాని కంపరంగప్లుతానిచ॥ కతవాని క్రమా
 త్స్వరగర్వణవిచక్షణైః॥ హస్తదీర్ఘప్లుతా కకారాదివ
 ణాః అకారాదిస్వరాన్ పూర్వాంగ పరాంగ వణాన్
 కంపస్వరాన్ రంగదీర్ఘ రంగప్లుత స్వరాన్ పలుతస్వరాన్ వ
 ణక్రమపాఠకైః పృథక్పృథక్ శాస్త్రతః॥ పాఠిశాఖ్యాదిభిః
 వణక్రమదర్పణేచ స్వరలక్షణంజ్ఞాత్వా వక్తవ్యానీత్యర్థః॥
 యథా॥ వ్యతిషజ్జైస్త్రిన్యైవాన్యజాయతే॥ పరస్వరాంగ అణు
 మాశ్రాకాలం యకారపరస్వరాంగ అణుమాశ్రాకాలరెఫ
 పరస్వరాంగ అణుమాశ్రాకాల తకార పూర్వ
 స్వరాంగ అణుమాశ్రాకాల అభినిధాన తకార పూర్వస్వరాం
 గ అణుమాశ్రాకాల సకార పూర్వస్వరాంగ అణుమాశ్రాకా
 ల ధకార పూర్వస్వరాంగ అణుమాశ్రాకాల పూర్వస్వరాంగ
 సకారదృఢసరక్ష ప్రస్వరితి ద్విమాశ్రాకాలపికారః॥ ఏవం
 సర్వత్ర వణవిచక్షణైః వక్తవ్యం॥ వ॥ జాత్వాపూర్వం పా
 ఠిశాఖ్యం శిక్షాశ్చ సదర్పణం॥ ఘనస్మృభ్యా సదానాభ్యాం
 భూసురోమోక్షమాప్నుయాత్॥ ఘనావధానం ప్రపథస్థస్వరి
 త్సావిశారథః॥ ఘనగర్పణవిద్విపోబ్రహ్మస్థానమనాప్నుయాత్॥
 నియతాహృది సంహితాం పదక్రమముచ్ఛార్యజటాఘసౌతతః॥
 ఘనదర్పణ మప్యగీతవాన్సర్వకైవల్య మనాప్నుయూద్విజః॥

ఇతి శ్రీచాడ సుబ్బావధాని సోమయాజులగాదు స్వరలక్ష
 ణసార ఘనదర్పణ వ్యాఖ్యానంకృతం ప్రతినదృశమ శేషం

పాఠంబలిః॥ ప్రతికాసు ప్రతివిలిఖిత శేతజ్జన్మయా మంద
 ధ్యా తదఖిలమసిద్ధస్త్యై సాధనాసాధనాస్త్యై తగ్రరకృతమప
 రాధంక్షంశుమగ్ హంశుసంతం॥ బద్ధవృత్తకటగ్రీవ స్త్యజ్యజ్జ్వర
 భోముఖి॥ కష్టై నలిఖితంగ్రంధం పుత్రవత్సరి పాలయేత్॥
 యాదృశీపుసకందృష్ట్యా తాదృశీలిఖితంమయా॥ అబద్ధంనాను
 బద్ధంనా మమగోషా నవిద్యతే॥

ఇతి ప నదర్శణం సంపూర్ణం.

వలయువారు

విశాఖపట్నంజిల్లా సాలూరు,

చాడ వెంకటనారాయణాచార్యుని

అని వ్రాయవలెను.

.

